

Oktober 1997, 16e jaargang nummer 151

Samenlevingsopbouw

**Mobiel welzijn
in Enschede**

**Klikprotest in
Friesland**

**WisselWerk
Amsterdam**

- 3: Het Enschedese welzijn komt voorrijden, Adriaan van Duinen
- 5: De ontluikende Klikcultuur, Nanne de Jong, Fries WAO-Beraad
- 6: Een koopwoning als beloning voor jarenlange inzet voor de leefbaarheid van de wijk, Chris Veldhuysen
- 10: De betrokkenen zelf moeten de oplossing aandragen, Mirjam Zoet
- 12: WisselWerk-trofee
- 13: WisselWerk Amsterdam
- 15: Dat bloeit, boeit en broeit. Parken in Rotterdam, Kwaliteitspanel Rotterdam
- 17: Bestuurlijke vernieuwing, Jur de Haan, st. BOOG
- 20: De Novib-kalender 1998
- 21: Impuls voor sociaal investeren
Homosexualiteit; taboe of thema binnen het welzijnswerk?
- 22: Kiosk, Norbert Broenink
- 25: Kinderen Voorrang
Want vrouwen dragen de buurt
Ouder-Kind-Centra
- 26: Vakconferentie Opbouwwerk '97
- 28: Een beetje kunnen kletsen is ook wel leuk ....
Lea den Broeder (Aletta) en Marleen van der Heijden (student Sociale Gerontologie)
- 31: Europese structuurfondsen in discussie,
Community Development Foundation
Wel thuis!?, congresaanmelding SWP
- 32: Panel toetst Inzet & Uitkomst
Luchtballon of geniale aanpak, STOA

Memo

Dit oktobernummer bevat veel verschillende bijdragen over uiteenlopende onderwerpen. Mobiele welzijnsvoorzieningen hebben hun weg ook gevonden naar Enschede. Het Friese protest tegen de anonieme inlichtingenverstrekking door burgers aan officiële instanties verdient navolging. Werken aan leefbaarheid op 'z'n Heerlens'. WisselWerk, als opvolger van Werk en Welzijn slaat aan in Amsterdam. Bestuurlijke Vernieuwing wordt concreet gemaakt in Den Haag. Gezondheidsvoorlichting aan oudere vrouwen in achterstandssituaties werkt, als je het op een bepaalde manier aanpakt. Veel leesplezier.

Colofon

MO/Samenlevingsopbouw is een vakblad van, voor en over de samenlevings- en opbouwwerkpraktijk. Het verschijnt tenminste acht maal per jaar.

Samenstelling en redactie: Fenny Gerrits (eindredactie), Greet Hettinga, Wil van de Leur, Chris Veldhuysen en Kees Stuuroop

Administratieve ondersteuning: Patty Schellekens en John Struiken.

Foto/illustratie omslag: Adriaan van Duinen

DTP: John Struiken

Omslag en druk: Stimio Meteren.

De jaarabonnementsprijs bedraagt f 72,50 voor het eerste en f 69,50 voor het tweede en verdere abonnementen. Losse nummers kosten f 12,50. (Prijzen exclusief portokosten.)

Opzegging van abonnementen dient schriftelijk vóór 1 december te geschieden. ISSN 0929-2187.

Redactie en administratie:

Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag,

Telefoon: 070-380 4431, faxnummer: 070-380 9973.

e-mail Internet: lcopbouw@xs4all.nl

Een uitgave van :
het Landelijk Centrum Opbouwwerk

Het Enschedese welzijn komt voorrijden

door Adriaan van Duinen, free lance medewerker LGO

'Roadrunner' van het JIP Twente is een ordentelijk ingerichte ruimte, waar de papieren informatie tot een minimum is beperkt. Een zijte nodig uit tot verblijf. "Het is geen café maar wel de bedoeling dat jongeren binnen komen" vertelt Marcel Oude Wolbers. "Het initiatief is ontstaan omdat de informatie naar jongeren niet volledig tot zijn recht kwam. Vaste informatie winkels kunnen wel een uitgebreidere service verlenen dan een mobiele voorziening, maar de bus is laagdrempelig en daardoor succesvoller. Een doorverwijzingsstelsel staat borg voor service op maat. De hulpvragen zijn ten dele seizoensgebonden. Topics op dit moment zijn sex, studiefinanciering, minimumloon, schulden en huisvesting".

Het inzetten van mobiele voorzieningen is niet nieuw. Het bedrijfsleven, met name de kleine kruidentier en sectoren van dienstverlening (bibliotheken, ANWB, zorgverzekeraars) gebruiken met succes al geruime tijd deze voorzieningen. Ook in het opbouwwerk is het fenomeen niet onbekend. Het is een manier om dicht bij de doelgroepen een product te "slijten". Enschede kent een vijftal mobiele voorzieningen in het welzijnswerk. Ze hebben allen een eigen identiteit. De 'Kruidbus', een omgebouwde bus waarmee het open jongerenwerk activiteiten verzorgt, de 'Roadrunner' een informatiebus van het Jongeren Informatie Punt Twente (JIP) en van buurthuis de Boei 'de Springplank' een winkelwagen voor de opvang van jongeren, 'JOP' een omgebouwde camper voor sport en spel activiteiten, maar ook als een eigen ontmoetingsplek voor jongeren en 'Smiley' een container op wielen inclusief tractor waar kinderen gespeeld kunnen leren. Opmerkelijk is dat zij speciaal op de jeugd zijn afgestemd.

Bij en in Museum Jannink, een museum waar normaliter aandacht wordt besteed aan Twentse culturele geschiedenis is een voorlichtingsbijeenkomst over deze vorm van voorzieningen georganiseerd. Hier nemen we kennis van de ontwikkelingen van het fenomeen. In een openingspeech gaat wethouder Jeroen Goudt op aspecten van de Enschedese welzijnsituatie in. "De gemeente Enschede werkt sinds kort gedecentraliseerd. Een aantal diensten

worden op stadsdeelniveau ingezet. Dit vergt een omschakeling in de werkwijze van ambtenaren: van het werken vanuit begrotingen naar het situatiebewust problemen vertalen in middelen en activiteiten. Dat veroorzaakt een cultuuromslag binnen het apparaat. Het welzijnswerk participeert in deze succesvolle nieuwe opzet. Mobile voorzieningen passen in deze strategie. Ze zijn actie- en probleemgericht in te zetten. Daar spelen we bij de invulling van ons beleid graag op in".

Ed Balk, directeur van de stichting Wijkwelzijn West zegt over de voorwaarden en de werkwijze het volgende: "Er is een beleid ontwikkeld met als uitgangspunt: jongeren hebben problemen, jongeren maken problemen. Praten over overlast bedoelen we het laatste. Dit is niet oplosbaar als het eerste buiten beeld blijft. Van oudsher is welzijnswerk actief om zicht te krijgen op de steeds veranderende problemen van jongeren. De 'Springplank' is een uitstekend middel gebleken deze problemen te tackelen. Een voorwaarde om dergelijke voorzieningen te realiseren is om vooral een commitment te bereiken met machten en krachten in de samenleving. Niet alleen de overheid, op zowel op bestuurlijk- als op ambtelijk niveau, en politie, maar ook onderwijs en de diverse sectoren in het welzijnswerk moeten het zien zitten. Belangrijk is met de diverse betrokkenen tot een gerichte samenwerking te komen

Een gecoördineerde aanpak is noodzakelijk. In Enschede heeft dat vorm gekregen door het samenstellen van J-teams.

Hierin werken gespecialiseerde organisaties voor jongeren (randgroep jongerenwerk, straathoekwerk) samen met maatschappelijk werk, onderwijsinstellingen, politie en gemeente.

Jongeren opzoeken in de eigen omgeving blijkt vruchten af te werpen om overlast situaties in te perken. Daarvoor zijn vindplaatsen in kaart gebracht en groepskenmerken geanalyseerd. Voortdurend worden deze gegevens geactualiseerd. De politie speelt daarin een rol. Het voordeel van een mobiele voorziening is dat plaatsen van samenkomst van jongeren te verleggen zijn".

Na deze inleidingen gaan we naar het parkeerterrein en maken kennis met het werk in de praktijk. De buitenkant van de JIP bus ziet er verzorgd uit. De openstaande deur lokt me naar binnen. Ook het interieur spreekt aan. Dit blijkt, in het kader van alternatieve tijdsbesteding, verzorgd te zijn door een vijftal zigeuners. Het JIP Twente heeft, naast de regionaal in te zetten mobiele voorziening, drie vaste informatiepunten waaronder één in Enschede. Het brede dienstverleningspakket van deze organisatie, alle zaken die zich in woon-, studie-, werk-, of vrijetijdsituaties multicultureel bij jongeren kunnen afspelen, biedt elke klant wat wils. De bus komt op verzoek voorrijden.

De "Springplank" doet me denken aan perioden van oranjegekte in Nederland. De winkelwagen is knal oranje gespoten. Als ik de wagen betreed kom ik in een rommelige ruimte waar zich een assortiment aan computerspelletjes bevind. Een aantal zithoeken bieden ruimte voor gesprek. Het kopje thee, iedere bezoeker kan zijn eigen smaak uitzoeken, geeft bezoekers het gevoel welkom te zijn en er bij horen. Met Gert Jan Tuller praat ik over de geschiedenis. "Nee, het commitment was er in het begin niet in Enschede. Collega instellingen en overheid volgden het gebeuren op afstand, het bestuur en collega's stonden kritisch tegenover het initiatief. Nu de mobiele voorzieningen hun functies bewezen hebben wordt dat anders".

Tijdens het volgende onderwerp, de betrokkenheid van wijkbewoners, komt een groep jongeren binnen. Ze zijn aan het spijbelen en hebben de Springplank op deze ongebruikelijke standplaats ontdekt. Rücksichtslos wordt de bus in beslag genomen, wij verplaatsen ons naar een andere ruimte. "Buurtbewoners zouden meer bij het initiatief betrokken kunnen worden", gaat Gert Jan verder. "Ze kunnen meer dan ze zelf weten. Er zit creativiteit onder de mensen, die moet je naar boven halen!". Hij vertelt hoe de bus door een aantal geselecteerde vrijwilligers opgeknapt en ingericht is. Bij uitvoerende activiteiten worden nu krachten in het kader van werkverruimende maatregelen ingeschakeld, daarbij zouden ook de bewoners meer ingeschakeld kunnen worden".

We komen op de inhoud en vormgeving van de activiteiten terecht. De kunst is met zowel de inrichting, de spelmaterialen, keuze als de activiteiten in te spelen op belangstellingssferen van jongeren. Bij de "Springplank" is daar op verschillende manieren aandacht aan besteed. Met name computerspelletjes zijn in. In de beginfase werd vooral aandacht besteed aan de toeleiding naar werk, nu is bestrijding van overlast het item. Momenteel worden op acht plaatsen in de wijk wekelijks zo'n 120 jongeren opgevangen. In de toekomst wordt de bus themagericht ingezet. Gedacht wordt aan zo'n zes thema's per jaar. Afhankelijk van de actualiteit in de snel veranderende jongerencultuur worden deze ingezet.

De omgebouwde camper "JOP" heeft momenteel een houten nooddeur. Er wordt, in eigen beheer, een grotere ach-

De "Kruidbus" een oude nostalgische stadsbus volgens Latijns Amerikaanse principes geschilderd

terklep ingebouwd. Niet alle spelmaterialen kon door de bestaande deuren ingeladen worden. In het voormalige vakantieverblijf ligt een schat aan spelmaterialen: ballen, netten, palen en dies meer. De camper wordt mede ingezet in het kader van een proefproject om tijdens de vakantieperiode overlast van jongeren te verminderen. In één week werden dit jaar 4 meldingen van overlast gedaan tegen 15 vorig jaar. De cijfers voor 1997 geven aan dat er sprake is van spectaculaire daling van meldingen van overlast, van 135 meldingen in 1996 tot 45 in de eerste acht maanden van dit jaar.

Het Smiley project, elders in Nederland beter bekend onder de naam Duimdrop, is in een aanloopfase. Een container waar 4 tot 14 jarigen, op bepaalde voorwaarden speelgoed kunnen lenen, valt in de smaak. De welzijnsinstellingen in de Zuidwijken en West werken hier samen met de stichting Enschedese speeltuinen, de gemeentelijke Welzijnsdienst en Stadsdeelbeheer.

De Kruidbus heeft zo zijn eigen kenmerken. De oude, nostalgische stadsbus is aan de buitenkant in Latijns-Amerikaanse stijl opgeschilderd. De inrichting duidt op een mix van Hollandse jeugdwerkvisies, verschillende zitjes, spelmaterialen en kunnen praten zonder gezien te worden. Het oorspronkelijke initiatief van het Enschedese open jongerenwerk, de opvang van spijbelaars, heeft in de streek de nodige bekendheid verworven. Nu wordt dezelfde bus op verzoek ingezet bij de opvang van probleem jongeren in wijken.

In de foyer van het museum praten we na over het gebeuren. Mobiele voorzieningen zijn een uitstekend middel om specifieke doelgroepen te bereiken. In een voor de groep vertrouwde omgeving worden contacten gelegd, respectievelijk het vertrouwen van leden van doelgroepen gewonnen. Al werkende worden indicaties over allerhande zaken verkregen en vervolgcijfers gerealiseerd. Mobiele voorzienin-

gen kunnen niet alleen voor een gerichte vervolgaanpak borg staan. Daarvoor val je terug op collega's en/of andere instellingen. Het is de moeite waard om de voorzieningen ook voor andere doelgroepen dan jongeren in te zetten. Het bedrijfsleven doet er zijn voordelen mee, maar ook in het welzijnswerk zijn de resultaten bevredigend. Jammer dat het niet mogelijk is deze absolute cijfers te vertalen. Als de politie in een klein gebied in een week al tien keer minder uitrukt, scheelt dat toch gauw zo'n 10 x fl 300,- aan kosten voor de acties. Dit algezien van de schade door vernielingen en allerlei handelingen die erna gebeuren moeten. Denk maar aan allerlei juridische procedures, handelingen van verzekeringsmaatschappijen en processen van maatschappelijke begeleiding. Op jaarbasis is een ton dan in een gedeelte van een wijk al gauw - ongezien - uitgegeven ...

De kosten van mobiele voorzieningen zijn wat lager dan die van accommodaties. Stel dat op een mobiele (occasie) voorziening van fl 25.000,- gulden in vijf jaar afgeschreven wordt en de overheadkosten fl 8.000,- per jaar zijn. Dan sta je op jaarbasis exclusief personele kosten voor fl 13.000,- bij de klant voor de duur. Een ruimte van 10 x 6 meter kost inclusief inrichtingskosten en overheadkosten ongeveer 60 x fl 350,- oftewel fl 21.000,- per jaar. Daarnaast heb je gratis de beschikking over de ruimten rondom de bus en is de voorziening flexibel in te zetten. Al met al blijft het de moeite waard ook ten behoeve van andere welzijnsdoelende mobiele voorzieningen in te zetten.

De ontluikende Klikcultuur

door Nanne de Jong, opbouwwerker Fries WAO-Beraad, Leeuwarden

Wie kent het kinderliedje niet: "Klikspaan, boterspaan, je zult niet door mijn straatje gaan ... !" Op het "Befrijdingsfestival" zal het liedje veel te horen zijn. Dat gebeurt in een apart aangelegd straatje. Alle festivalbezoekers worden uitgenodigd om hier te komen buurten! Om te zien en om even te beleven hoe verschillende burens van uitkeringsgerechtigden kunnen zijn: burens waarmee het klikt en burens die klikken!

De Klikstraat

Zo begon een oproep om op 5 mei in Leeuwarden de Klikstraat - gebouwd met 30 meter decorstukken - van het Platform Uitkeringsgerechtigden Friesland (PUF) te bezoeken. Duizenden nieuwsgierige Friezen liepen door de straat, die voor de bocht bar ongezellig was: spiedende camera's, regenjassen met verrekijkers en kliktelefoons. Na de bocht was de straat gezellig, met allerlei gezamenlijke spelen. Aan het eind van de straat kreeg elke bezoeker een klikklakkende kikker uitgereikt, een luidruchtig herkenningsteken tegen de klikcultuur! Onder donderend veel instemming van de bezoekende burgers en forse aandacht van de Friese media: blijkbaar was er een gevoelige snaar geraakt! Maar waarom een actie tegen het klikken? En wat gebeurde er verder met het initiatief? Hieronder een relaas.

Het begon eind vorig jaar met een persoonlijke actie van een kritische journalist. Hij stuitte op ervaringen van buurtgenoten die slachtoffer waren van anonieme klikkerij bij de Leeuwarder sociale dienst. Hij besloot - in de traditie van Günther Wallrat - om zelf als anonieme klikker op te treden, belde met een sociaal onderzoeker en nam het gesprek op cassettebandje op. De reactie van de sociaal onderzoeker was verbijsterend: onverhopen vooroordelen en geen enkele check waar de beller de informatie op baseerde. Het bandje werd aangeboden aan de regionale omroep. Deze weigerde - uit vrees voor verstoorde verhoudingen met de gemeente - het bandje uit te zenden.

De journalist deelde z'n verontwaardiging met ondergetekende, opbouwwerker van het Fries WAO Beraad en ook betrokken bij het PUF, de provinciale bundeling van alle belangengroepen van uitkeringsgerechtigden. Het bandje werd in januari afgespeeld in een druk bezochte bijeen-

komst van het PUF. De deelnemers reageerden met vele praktijkvoorbeelden van anonieme klikkerij. Besloten werd om deze - snel groeiende - laffe 'sociale controle' aan de kaak te stellen. Om te voorkomen dat het een actie van 'slachtoffers' zou worden, werd afgesproken dat het initiatief aangezwengeld moest worden door de journalist en de opbouwwerker, als verontruste burgers. Het tweetal schakelde drie netwerkcontacten in, werkzaam bij bedrijfsvereniging, vakbond en in het onderwijs. In 4 bijeenkomsten in maart en april werd het verschijnsel 'klikken' bediscussieerd, er werd feiten- en ervaringsmateriaal verzameld en via rollenspel werden de voor- en tegenargumenten gewogen. Daarna werd bepaald wat bereikt moest worden en hoe dat zou kunnen:

1. maatschappelijke discussie losmaken in Friesland, met wellicht een landelijke olievlakwerking;
2. de discussie aanzwengelen door een open brief aan de Friese gemeenteraadsleden, de politici die het beleid van sociale diensten bepalen en 'het dichtst bij de burger staan';
3. steun organiseren van min of meer bekende burgers uit allerlei geledingen van de Friese samenleving: sportlieden, advocaten, journalisten, kunstenaars, muzikanten, politici en belangenbehartigers. Het initiatief kreeg de naam "Laat het Klikken!". Nadruk zou gelegd worden op het anonieme klikken en de legitimerende rol van de overheid.

Na verschillende concept-besprekingen werd de tekst van de open brief vastgesteld, niet te zwaar aangezet, toch indringend genoeg, vooral sterk appellerend. Een brainstormde leverde vervolgens een lijst met 100 Friezen op. Eind april kregen zij de open brief en een kaart met antwoordnummer toegestuurd. In de begeleidende brief werd men opgeroe-

pen om het initiatief te steunen. De aangeschreven journalisten zorgden voor terloopse, nieuwsgierig publiciteit in de 2 Friese dagbladen en de regionale media. Het initiatief had een publiekelijk karakter gekregen!

Het district Friesland van de politie - exploitant van een provinciale lijnlijn - nodigde de initiatiefnemers begin mei uit voor een gesprek. De lijnlijn werd verdedigd met een beroep op praktische argumenten: anonieme tips leveren extra informatie op, die anders achterwege zou blijven. De sociale en ethische kant werd daar ondergeschikt aan gemaakt. Het gesprek sterkte de initiatiefnemers om een tandje extra bij te zetten en vooral de morele en sociale kanten van het anonieme klikken aan de kaak te stellen.

Het vervolg

Het PUF organiseerde ondertussen de Klikstraat, met het eerder beschreven effect. De actie op bevrijdingsdag werd een belangrijke graadmeter om te peilen of en hoe het initiatief zou aanslaan. De massale instemming gaf aan dat dat wel goed zat. De ondertekeningssaxtie liep door tot begin juni. Toen waren er 70 kaarten binnen. Op dat moment werd het initiatief overgedragen aan het PUF. Besloten werd om de open brief na het zomerreces en de publicitaire komkommerij te versturen. Op 10 september werd de brief mei de lijst met 100 ondertekenaars verstuurd aan de 31 gemeenteraden en - om de vertragende ambtelijke verwerking te vermijden - ook rechtstreeks aan alle fracties. Provinciale en landelijke pers en media kregen de brief ook toegestuurd.

De reacties van pers en media waren werkelijk overdonderend. Vrijwel alle landelijke dagbladen gaven prominent aandacht aan het initiatief. Radioredacties van allerlei omroepen namen interviews af en nodigden de initiatiefnemers uit in

Een koopwoning als inzet voor de leefbaarheid

door Chris Veldhuisen

discussieprogramma's. De actie kreeg zelfs internationale weerklank: voorpagina-nieuws van twee Belgische dagbladen en reportage's op de BRT-radio, radio Melbourne en de wereldomroep. Vermeende voorstanders van anoniem klikken - een Rotterdamse officier van justitie en de voorzitter van het landelijk contactorgaan van sociale rechercheurs - gingen tijdens of na de radiouitzendingen overstap, ze vonden de tegenargumenten zeer steekhoudend.

De olievlek

Een vijftiental gemeenteraadsleden heeft inmiddels individueel instemming betuigd en verzekerd dat ze in hun fracties en raad de gevraagde discussie aangaan. Het PUF heeft contact opgenomen met Platforms van uitkeringsgerechtigden in andere provincies met de vraag om het initiatief na te volgen. De Tweede Kamer zal de open brief ook ontvangen, daarna hopelijk gevolgd door adhesiebetuigingen van de gemeenteraden. Wat is gestart als een poging om een Friese maatschappelijke discussie los te maken, is in snel tempo verbaard tot een discussie die zelfs voorbij de nationale grenzen is aangezwegeld. Een columnist in het Eindhovens Dagblad typeerde de actie aldus:

"Friesland, ik groet u. Droeg ik een hoofddekkel, ik zou het diep voor u afnemen. Bestond er in louter symbolische zin een Friese maagd, ik zou haar zonder schroom op beide wangen zoenen. Zeventig van uw meest rechtschapen burgers hebben de plaatselijke overheden deze week met klem verzocht een eind te maken aan de snel populair geworden Kliklijnen. "Klikken is laf, onfatsoenlijk en onsportief". Eindelijk verzet tegen een van de meest onwelriekende vormen van moreel verval. Wie zijn kinderen opvoedt met de overheid als voorbeeld, maakt er dieven, leugenaars, gluipe en zakkenvullers van. Anoniem andermans naam lispelen op een kliklijn getuigt al van zedelijke aftakeling, maar een overheid die zoiets tolereert, stimuleert, ja zelfs exploiteert, is dringend aan een morele wasbeurt toe. Er zijn belangrijker dingen dan geld in de knip. Dat leren ons de Friezen. Daarom groet ik u's heitelân."

Is het verkopen van huurwoningen wel een bruikbaar instrument om de leefbaarheid in de wijk te verbeteren? En welke rol kunnen het opbouwwerk en de bewoners hierbij spelen? Twee vragen die centraal stonden op een studiedag van het Laboratorium Leefbaarheid in de Heerlense wijk Vrieheide. In deze wijk zijn op bijzondere wijze en met een bijzondere reden huurwoningen verkocht aan bewoners. Het heeft een belangrijke aanvullende rol gespeeld in de aanpak om de leefbaarheid van de wijk te versterken. Ook in Brunssum (het bekende Klaver Vier-project) bleek de verkoop van woningen een extra impuls voor het creëren van een stabielere buurt.

In de inleiding ging dhr. Walstra van Marco Polis advies en betrokken bij diverse trajecten voor de verkoop van huurwoningen in op drie vragen:

- * Waarom verkoopt een corporatie huurwoningen?
- * Welke huurwoningen verkoopt ze?
- * En hoe verkoopt ze de huurwoningen (het traject)?

Het BBSH stelt (vanaf 1993) 'verplicht' dat corporaties een verkoopbeleid moeten ontwikkelen. In de praktijk doen corporaties dat veelal pas op het moment dat zich een dergelijke situatie concreet voordoet. Verkoop van woningen kan van belang zijn bij hoogbouwcomplexen met verhuurbaarheidsproblemen. Verkoop van woningen is in diverse gevallen ook noodzakelijk om met de 'winst' die daarmee wordt gerealiseerd nieuwe investeringen te kunnen plegen, ten behoeve van nieuwbouw (betaalbare woningen) of herstructurering van wijken. De derde reden, leefbaarheid, heeft te maken met de wens te komen tot meer differentiatie van woningen en bewoners in de wijk. Tegelijkertijd gaat men uit van de veronderstelling dat eigenaar-bewoners meer belang hebben bij een leefbare buurt, doordat de waarde van de woning gekoppeld is aan de woonomgeving, en men zich daarvoor wil inzetten.

De politiek wil het eigen woningbezit ook onder lagere inkomens stimuleren en onder bewoners neemt de wens om een woning te kopen toe. Toch is het verstandig dat corporaties niet te snel voor deze druk bezwijken en goed nadenken over het traject. Verkoop van woningen stelt de

corporaties voor een aantal dilemma's. Je geeft woningbezit (een deel van de wijk) uit handen. Je hebt er daarna geen grip meer op. Je kunt in de wijk minder sturen. En vervolgens kan deze trend er toe leiden dat in minder gunstige omstandigheden, de nieuwe stadsvernieuwingswijken van de toekomst zullen ontstaan. Dit is mogelijk te ondervangen door verkoop met een aantal bedingen gepaard te laten gaan, gekoppeld aan een (lagere) verkoopprijs. En een dienstenpakket voor onderhoud en service aan te bieden. Geen vrije verkoop, maar kiezen voor een bijzondere beheersvorm. Een vorm aanbieden tussen kopen en huren voor lagere inkomens. Heel belangrijk is dat corporaties een zorgvuldig traject opzetten. Belangrijk is dat het wantrouwen bij bewoners wordt weggenomen en dat zij inzien dat er voor hen een belang is. Essentieel daarbij zijn de prijs van de woning, de staat van het

beloning voor jarenlange van de wijk

onderhoud, het mogelijk maken van externe ondersteuning van bewoners (bijvoorbeeld door de Woonbond, Vereniging Eigen Huis). Neem er de tijd voor (zeker een half jaar). Anders dreigt het gevaar voortijdig te worden teruggefloten.

Uit leefbaarheidssoogpunt kan een koop-prijs onder de marktwaarde van belang zijn om met name de zittende bewoners tegemoet te komen. Tommel heeft hier echter een duidelijke grens aan gesteld. Aan de andere kant kan de corporatie de kosten drukken door bijvoorbeeld financiering aan te bieden of te bemiddelen. Ook kan de corporatie daarbij korting afdwingen van de notaris, bijvoorbeeld bij collectieve verkoop. Dat gebeurt echter nog nauwelijks.

Sociale vernieuwing essentieel

Dhr. Simons is wethouder sociale zaken van de gemeente Heerlen. Hij is verantwoordelijk voor sociale vernieuwing en voor de uitvoering van de nABW. In deze hoedanigheid is hij vandaag aanwezig. Hij schetst het verhaal van de inspanningen van de gemeente voor de wijk Vrieheide en de bijzondere aanpak bij de verkoop van huurwoningen aan mensen met een bijstandsuitkering. De gemeente Heerlen heeft intensief overleg met de negen corporaties in de stad. Het overleg is goed op gang gekomen door het sociale vernieuwingsbeleid. In het overleg wordt nagedacht over de verkoop van woningen. Er is overeenstemming dat verkoop moet passen binnen het sociale beleid van de gemeente. Door sociale vernieuwing is de gemeente wijkgericht gaan werken; in 23 buurten. In deze buurten is veelvuldig overleg tus-

sen bewoners, gemeente, corporaties, ondernemers etc. Ook in de wijk Vrieheide wordt intensief samengewerkt met bewoners.

De wijk Vrieheide (6 buurten, 2650 woningen en circa 6500 inwoners) komt in de jaren tachtig in een vervalspiraal terecht: werkloosheid, criminaliteit, huisdealers, prostitutie, onveiligheid, etc. Eind jaren tachtig slaan verschillende partijen de handen ineen om aan de problemen te werken. Met name de sociale veiligheid, werkgelegenheidsinitiatieven en onderwijsvoorrangsbeleid zijn daarin speerpunten. De sociale vernieuwing geeft vanaf 1990 een krachtige nieuwe impuls aan de wijk te vergroten. In 1991 start de Stichting Wijkbeheer Vrieheide e.o. (stichting van 200 actieve bewoners) met haar werkzaamheden. Op basis van een gedegen wijkanalyse wordt een Wijkwelzijnsplan 1991-1994 opgesteld. Een convenant met de gemeentelijke Stuurgroep Sociale Vernieuwing vormt de basis voor maatregelen waarvoor f 520.000 wordt gereserveerd. En de aanpak heeft effect. Het negatieve imago van de wijk wordt doorbroken. De leefbaarheid gaat vooruit.

Bewoners niet de dupe

In de wijk Vrieheide zijn 96 appartementen en 837 eengezinswoningen eigendom van een particuliere verhuurder. Tot 1991 is de leegstand een groot probleem. Door de wijkaanpak binnen de sociale vernieuwing slaagt men erin de leegstand te verminderen van 150 naar 50 woningen. Dan treedt stagnatie op. Bij de particuliere verhuurder ontstaan plannen om een deel van de woningen te gaan verkopen. Ook bij bewoners groeit de belangstelling voor het kopen van de huurwoning. In 1993 worden de eerste woningen verkocht aan zittende bewoners. Voor 75% van de prijs in onbewoonde staat (circa f 75.000 tot f 95.000 vrij op naam). Ook de leegstaande woningen worden verkocht. In korte tijd worden 250 woningen verkocht. Door de grote betrokkenheid van de gemeente bij de wijk en na stevige druk van de Stichting Vrieheide e.o. voelt de gemeente zich geroepen om zich actief te bemoeien met de plannen van de verhuurder. Met name de zorg voor de bijstandsgerechtigden in de wijk weegt

zwaar. Het resultaat van de verkoop mag toch niet zijn dat bewoners die zich jarenlang hebben ingespannen voor de wijk noodgedwongen de wijk uitmoeten. Dat zij voor hun inspanningen gestraft worden. In de discussie binnen het College en de gemeente weegt dit argument zwaar. Men gaat bekijken of verkoop van woningen aan mensen met een minimum inkomen (uitkering) mogelijk is. Uitgangspunt is: de woonlasten omlaag

Kan de gemeente doen

Bijstandsgerechtigden komen in principe niet voor het kopen van een woning in aanmerking. Het bemiddelend orgaan, dat moet adviseren over het verstrekken van een gemeentegarantie zal altijd een negatief advies afgeven. Nu hoeft het College dat advies niet over te nemen. Het College was echter verdeeld. Na langdurige discussie gaf het argument dat bewoners niet de dupe mogen zijn de doorslag. Uiteindelijk moest de gemeente snel handelen. Voor het afgeven van een gemeentegarantie kan de gemeente beschikken over een contragarantie door het rijk. De risico's (kosten) kunnen uiteindelijk doorgeschoven worden naar het rijk. Per 1 januari 1995 verviel die rijksgarantie. Daarmee komen de risico's volledig bij de gemeente te liggen. Om toch nog gebruik te kunnen maken van het oude regime moest de gemeente de zaak binnen 14 dagen regelen. Achteraf, zo stelt de wethouder, zijn daarbij fouten gemaakt.

Wat heeft de gemeente de bewoners kunnen bieden:

- Er is een gemeentegarantie afgegeven.
- De gemeente heeft de kosten voor de makelaar-adviseur betaald uit de bijzondere bijstand.
- Krediethypotheek worden niet direct aan bewoners verstrekt, maar aan de gemeente die deze 'doorverstrekt' aan bewoners. Continuïteit van betaling is daarmee gegarandeerd en administratieve rompslomp komt bij de gemeente te liggen.
- Het wegvallen van de huursubsidie is door de gemeente afgedekt door het verstrekken van een woonkostentoeslag vanuit de bijzondere bijstand.

Het verhaal is nog niet af

Anno 1997 wordt de gemeente geconfronteerd met de fouten in de randvoorwaarden die het door de grote tijdsdruk eind 1994 niet heeft voorzien en geregeld. Het noopt de gemeente om tot

oplossingen te komen die onorthodox zijn en waarbij de grenzen van de wet- en regelgeving worden opgezocht. Het gaat om de volgende problemen:

- * Het belastingvoordeel is van groot belang om de effectieve woonlasten te beperken. Echter doordat bewoners het belastingvoordeel op de eigen rekening krijgen geschreven ontstaat een grondslag voor verhaal voor de woonkostentoeslag. De gemeente is verplicht op grond van de rABW dit terug te vorderen. Daarmee zouden de effectieve woonlasten toch boven de oorspronkelijke huurprijs uit komen.
- * Door de waardestijging van de woning en de hertaxatie voor gemeentelijke belasting nemen de OZB en andere tarieven van de gemeentelijke belasting toe. En juist bij eigenaren kan dat bedrag fors oplopen. De mogelijkheid om kwijtschelding van gemeentelijke belastingen te verlenen aan huiseigenaren is onduidelijk.
- * Op een termijn van vier à vijf jaar is groot onderhoud nodig. De kosten daarvan worden geschat op circa f 20.000 - f 30.000. Het is onderhoud dat niet door de bewoners zelf gedaan kan worden. Het bedrag is moeilijk door bewoners met een minimum inkomen ineens op te brengen. Er moet geld gereserveerd worden. Wanneer groot onderhoud achterwege blijft nemen de risico's voor de bewoner toe, maar tegelijkertijd ook de risico's voor nieuwe verloedering en verpaupering van de buurt.

Na een discussie binnen de gemeente en intensief overleg met bewoners en de stichting wijkbeheer Vrieheide komt men tot de volgende aanpak:

- Bewoners, ondersteund door de stichting wijkbeheer Vrieheide, richten een Vereniging van Eigenaren (VVE) op. Deze ontwikkelt plannen voor (groot) onderhoud. Zij heffen een verplichte contributie. Deze contributie is de reservering (spaarbedrag) voor financiering van het (collectief) groot onderhoud.
- Het kleine onderhoud, maar ook het groot onderhoud kan door het buurtbe-

heerbedrijf De Brug worden uitgevoerd. Dat betekent werk voor en vanuit de wijk en goedkoper.

- Het belastingvoordeel (of woonkostentoeslag) kan nu collectief ingezet worden voor groot onderhoud. De gemeente moet een verordening maken om dat geld in fondsvorm te reserveren voor groot onderhoud. De details worden nog verder uitgewerkt.

De situatie is nog niet voldoende geregeld. Er zijn nog zorgen.

- * Het buurtbeheerbedrijf vraagt f 12,50 per uur. Voor sommige bewoners is dit toch te duur. Bewoners doen het zelf of laten het doen door vrienden of via beunhazen. Er is daardoor geen controle op de kwaliteit.
- * Men wordt geconfronteerd met onverwachte neveneffecten. Sommige bewoners kopen een tweede en zelfs derde woning en verhuren deze. Er is echter geen greep meer op de huurprijs en het onderhoud.

Landelijk model

Vrieheide heeft mede model gestaan voor de plannen van de PvdA-kamerleden Duijvenstein en van der Ploeg voor het mogelijk maken van het kopen van een woning voor mensen met lagere inkomens. Het is ieder geval duidelijk, aldus de wethouder, dat wil je een dergelijke situatie op grotere schaal toepassen, er een landelijke regeling nodig is om de randvoorwaarden beter te regelen.

Hier kunnen de mensen met een laag inkomen die zich voor de wijk hebben ingezet, voor de wijk behouden blijven. Er was sprake van een voordeel: er kon nog gebruik gemaakt worden van het oude regime. Het nieuwe regime legt de risico's volledig bij de gemeente en bewoners.

Discussie

In de discussie op de studiedag benadrukt de wethouder de verantwoordelijkheid die de gemeente nu nog heeft voor de toen genomen stap. Wij namen een eerste stap. Wij moesten om onze ver-

antwoordelijkheid waar te maken oplossingsgericht denken. Dat klinkt eenvoudig. Maar dat is niet eigen aan de cultuur van de gemeente. Er zijn regels die moeten worden uitgevoerd. Wij werden gedwongen de grenzen van de wet- en regelgeving af te tasten. Wij moesten met creatieve oplossingen komen en elkaars verantwoordelijkheid nemen. De gemeente heeft een blijvend belang bij een zorgvuldig traject”

De ervaringen in de gemeente Heerlen zijn van belang in de discussie over de armoedeval. Het is daarvan een goede illustratie. Als de problemen die nu gezien zijn niet goed worden opgelost, worden uiteindelijk de bewoners toch weer de dupe. Het stimuleren van eigen woningbezit kan bijdragen aan inkomensverbetering. Maar wordt de ene afhankelijkheid (van huurverhogingen) niet vervangen door een nieuwe afhankelijkheid (sociale dienst als hypotheek-door-verstrekker). De bewoner kan, zoals de voorzitter zei: “...zijn in onroerend goed zittend kapitaal pas na zijn 65ste jaar consumeren”.

Op de vraag welke zaken de gemeente en de wijk vooraf beter hadden kunnen regelen antwoordde de wethouder: onderhoud regelen, armoedeval voorkomen, kooprijzen scherper en combinaties met andere zaken maken. En vooral: “Neem er de tijd voor. Wij hebben in een zeer snel tempo gewerkt. Er is te weinig tijd geweest voor het regelen van randvoorwaarden. Informatie en communicatie zijn essentieel.”

Het Klaver Vier-project in Brunssum

Het Klaver Vier project is één van de eerste en bekendste projecten uit eind jaren tachtig waarin met succes een integrale aanpak is ontwikkeld om leegstand, verloedering en verpaupering van de wijk tegen te gaan. De aanpak heeft de corporatie 6 mln gekost. Dat was veel voor die tijd. Maar de noodzaak voor verbetering van woon- en leefklimaat was noodzakelijk. Het heeft eraan bijgedragen en de mutatiegraad is gedaald.

Enige tijd later is de corporatie gaan nadenken over het verkopen van huurwoningen in flatcomplexen in de wijk. Men heeft voor een bijzondere aanpak gekozen: namelijk verkoop via een projectontwikkelaar. Waarom:

1. Uitponden vraagt een specialistische aanpak (makelaardij, hypotheek-adviseur, beheer, Vereniging Eigen Huis).
2. Beperking risico's - rentestijging, gewijzigde marktomstandigheden.
3. Winstneming ineens.
4. Men had goede ervaringen met een eerdere hoogbouwflat.

De strategie was als volgt: eerst verkoop aan zittende huurders, die krijgen 6 maanden (be)denktijd. De hypotheeklasten mogen niet boven de kate huur uit komen. Vervolgens verkoop bij mutatie. De verkoopprijs is de actuele marktwaarde.

Voor de zittende huurders zijn een aantal duidelijke garanties afgedwongen:

- * Garanties wat betreft huurbeleid. De corporatie heeft afgedwongen dat de projectontwikkelaar het eigen huurbeleid voor vier jaar volgt (de corporatie heeft omringende flats). Daarna biedt de corporatie bij huurstijging hoger dan in de omringende flats de bewoners een verhuismogelijkheid aan. De verhuiskosten worden betaald door de projectontwikkelaar.
- * Volledige uitvoering van de meerjarenonderhoudsbegroting.
- * Opstellen van een gedragscode (gebaseerd op BBSH).
- * Beheer blijft bij Wonen Brunssum.

Doelstelling

De hoofddoelstellingen zijn: verbetering van het woon- en leefklimaat en het beperken risico op leegstand. De nevendoelestellingen zijn: versterking financiële positie corporatie (na brutoering zeer belangrijk, daar risico's meer bij corporaties komen te liggen), risicodekking voor latere rentestijging (beperking renterisico's) en geen adering van de primaire doelgroep.

Het ging om 208 woningen. De grote flatwoningen hebben een huurprijs van f 650,- en servicekosten van f 130,-. De kleine flatwoning: f 450,- en f 100,-. Verkoopprijs: f 101.500 en f 75.000. 15% van de bewoners heeft gebruik gemaakt van regeling, dat zijn 30 mensen. Inmiddels is 30% verkocht. Dat lijkt niet veel, maar de corporatie is tevreden, een aantal ongunstige omstandigheden in aanmerking genomen. De huursubsidie vervalft: dat is voor een aantal mensen een drempel. Er is met name voor starters concurrerende huisvesting elders. In de flats zitten veel starters. Ouderen nemen de stap niet.

In de toekomst kunnen een aantal zaken beter worden aangepakt.

1. De voorbereidingstijd zou langer moeten zijn (paar maanden).
2. Langer dan 6 maanden bedenktijd geven. Bewoners moeten ervaren dat ze geen kat in de zak kopen en dat de leefbaarheid verbetert.
3. Nadrukkelijker koppeling met het Klaver Vier project. Het was als het ware een soort sluitstuk van dat traject. Het is er te veel van losgekoppeld.

Tot slot

De verkoop van woningen is wel degelijk een goed, maar niet het zaligmakende instrument om de leefbaarheid te verbeteren.

De voorkeur gaat uit naar verkoop van woningen als een sluitstuk of op een moment dat er een omslag heeft plaatsgevonden in een vals spiraal. Het is een lastig traject vanuit leefbaarheids oogpunt. Dus neem er de tijd voor. Denk er goed over na.

'De betrokkenen zelf moeten de

door Mirjam Zoel

'Bemiddeling is een adequaat middel om met conflicten om te gaan. Ik ben er erg enthousiast over. De kern van bemiddelen is de mensen zelf tot een oplossing laten komen. Het is een methodiek die iedereen zich eigen kan maken, of dat nu een buurtbewoner is of een corporatiemedewerker. Het gaat vooral om de juiste attitude.' Aldus Stijn Hogenhuis. Vanuit de Erasmus Universiteit werkt de juriste mee aan het onderzoekproject buurtbemiddeling in Rotterdam, Zwolle en Gouda.

Een keurige straat, met veel sociale contacten en ongeschreven regels over hoe men met elkaar omgaat. Dan komt er een stel wonen met afwijkende gewoonten, kleding en hobby's, dat geen enkele behoefte heeft aan sociale contacten in de buurt. Ook hun buurvrouw spreekt hen nooit. Op een nacht heeft het paar keiharde muziek aan. De buurvrouw belt de politie. Die weet dat er anders nooit iets aan de hand is in die straat en denkt dat er dan wel voldoende aanleiding zal zijn om langs te gaan. Dat de buurvrouw niet eerst bij haar burens heeft geklaagd, wekt bij die twee agressie. Die woede vestigt bij de politiemannen het idee dat die twee zich vaker slecht gedragen. Zij laten dat in hun houding doorschemeren. Het conflict is daar. Ook al gaat de muziekinstallatie uit, het is duidelijk dat deze 'oplossing' niet goed werkt. In de toekomst zal er maar weinig nodig zijn om het conflict tussen de burens te laten opblazen.

Het had goed kunnen gaan. Als de zaak niet op de spits was gedreven en er geen polarisatie had plaatsgevonden, waren er meer mogelijkheden geweest voor een vreedzame toekomst. Als de politie neutraal was gebleven en er op enig moment rustig de tijd was genomen voor nadere analyse van het probleem, dan was er kans geweest dat men tot de kern van de zaak was doorgedrongen, de buurtbewoonster die zich beledigd voelt door het feit dat ze door haar burens wordt genegeerd, terwijl die zich daarvan helemaal niet bewust zijn. Als dat boven tafel zou komen, zou er al veel gewonnen zijn. Deze benadering wint terrein in Nederland. Bemiddeling of 'mediation' wordt steeds vaker toegepast bij conflicten, omdat het uitgangspunt is dat de oplossing 'duurzamer' is. Een neutrale bemiddelaar reikt de conflicterende partij-

en de mogelijkheden aan om zelf uit hun problemen te komen. Dat kan, doordat zij in hun waarde worden gelaten en er respect voor hun gevoelens wordt getoond. Door de feiten te scheiden van de personen en vervolgens achter die feiten te kijken, wordt het werkelijke probleem blootgelegd. Het is een weg die wat tijd neemt en emotioneel veel vraagt, maar de beloning is er dan ook naar.

Versterken

'Soms jeuken je handen. Zo was er ergens een conflict gerezen tussen twee burens over een agressieve hond. Als de klager met zijn eigen keurig opgevoede hond langs de burens kwam, was het hommeles tussen die dieren. Als buitenstaander heb je dan de neiging om meteen het voor de hand liggende voorstel te doen: loop voortaan de andere kant op en voorkom zo confrontaties. Als bemiddelaar echter moet je afwachten, tot een van beide partijen er uit zichzelf mee komt.'

Stijn Hogenhuis praat graag over haar nieuwe stijl. Zij is als docent verbonden aan de vakgroep strafrecht van de Rotterdamse Erasmus Universiteit. 'Zoals in zoveel bedrijven is het ook hier de laatste jaren "back to the core business", dus weer helemaal de juridische kant op. Maar ik heb juist meer behoefte aan een bredere kijk, omdat in mijn optiek het strafrecht een inadequaat middel is om problemen tot een oplossing te brengen. Ik ben me daarom in bemiddeling gaan bekwaamen, als methodiek bij conflicten zoals scheidingen en ook bij burenruzies. En het bevat me uitstekend! Bemiddeling is een communicatieve methodiek, waarbij de bemiddelaar niet zelf de oplossing voorschotelt, maar juist de conflicterende partijen helpt bij het zelf bedenken van zo'n oplossing. Maar er is meer. Een geslaagde bemiddeling levert drie resultaten op: wat wij noemen satisfactie, de voldoening over het welslagen, justice, dat er recht is gedaan en last but not least, empowerment het feit dat mensen zich niet langer machteloos voelen, maar gesterkt worden. Dat laatste is heel belangrijk bij conflicten. Je ziet heel vaak de mensen er verslagen bij zitten. "Ik kan helemaal niks. Klagen helpt niet en de wijkagent kan ook niets doen", zeggen ze dan. Mensen veren op als ze ervaren dat ze toch iets voor elkaar kunnen krijgen. Essentieel onderdeel van die versterking is wat Hogenhuis de respectwisseling noemt. "Ik heb ruzie met

jou dus vind ik jou fout. Maar jij hebt ruzie met mij dus zit ik in jouw ogen fout. Sec daáover praten lost niets op. Een voorbeeld. Alle avonden staat bij mij de buurman op de stoep, met een smoes, om maar met me te kunnen praten. Dat gaat me zo irriteren dat ik op een dag uit mijn slof schiet. Het conflict is daar. Als ik via een bemiddelaar de buurman duidelijk kan maken dat ik een drukke baan heb en in mijn vrije tijd niemand om me heen wil hebben en dat ik niets tegen die man zelf heb, en als ik dan van de buurman weet dat hij pas met de VUT is en zich met zijn tijd geen raad weet, dan kan begrip voor elkaars situatie ontstaan en is de weg vrij voor een oplossing.'

Lui pellen

Hogenhuis bemiddelt zelf, maar in het kader van het project buurtbemiddeling begeleidt zij andere buurtbemiddelaars. Ze kan met groot genoegen gadeslaan hoe 'gewone mensen' in staat blijken om twee partijen die eerst lijnrecht tegenover elkaar stonden, te laten vertrekken met goede afspraken over hoe ze voortaan met elkaar verder gaan. Bemiddelen is ook eigenlijk iets wat we allemaal al doen, vaak intuïtief, bij allerlei dagelijkse conflicties die spelen. Als je bemiddelt volgens een bepaalde methodiek, weet je beter wat je aan het doen bent.

Zoals Stijn Hogenhuis erover praat, lijkt het nogal eenvoudig, maar iedereen die weleens conflicten van nabij meemaakt - dat kunnen voor corporatiemedewerkers huurders zijn, maar het kunnen ook bijvoorbeeld vrienden zijn met huwelijksproblemen - ziet dat die mensen vaak in hun problemen verstrikt zitten en niet in staat zijn om enige afstand te bewaren. Ga er maar aan staan, als doodgewone bemiddelaar.

'Het kan. Het kan écht. Het is het verhaal van het appellen van de ui. De buurman op de stoep is het probleem, maar het uitblijven van erkenning zijn eenzaamheid is de laag daaronder. Het kost tijd om van de feiten af te komen naar de belangen daaronder. In San Francisco gebeurde dat dikwijls al in het eerste gesprek, maar dat is tot nu toe in Nederland lang niet altijd mogelijk gebleven. Misschien heeft dat te maken met het feit dat de community boards daar inmiddels bekendheid genieten en zij conflicten krijgen aangemeld voor ze echt zijn gaan doorzien. In onze bemiddeling is het eerste gesprek er voornamelijk voor het uitspreken van alle grieven. Dat

oplossing aandragen'

moet eerst gebeuren, pas daarna kun je de ui gaan schillen.
Hoe enthousiast ze ook over mediation is, enige relativering acht ze op z'n plaats. 'Ik wil niet zeggen dat bemiddelen de ultieme aanpak is. Zeker burenon conflicten zijn moeilijke conflicten. Dat leert de praktijk ook wel. De bemiddelingen die we tot nu toe gedaan hebben, waren meestal ook helemaal geen leuke en vlot lopende gesprekken. Je ziet ook gebeuren dat mensen weer terugvallen in hun oude patroon. Daar kun je weinig aan doen.'

Oordeelloos luisteren

De intakegesprekken vinden bij de mensen thuis plaats, zowel bij de klager als 'de aangeklaagde'. Dat verschaft de bemiddelaar meer inzicht in de klacht - zien hoe de schutting erbij staat, horen hoe de hond tekeer gaat en ruiken wat daar op het balkon staat te stinken - maar ook in de mensen zelf. Dan komt het vermogen van de vrijwilligers om de hoek kijken om oordeelloos, neutraal te luisteren. Elke partij zal zijn best doen de bemiddelaar van zijn gelijk te overtuigen, maar de bemiddelaar moet zich onthouden van opmerkingen als: 'dat zou ik ook niet pikken' of 'ja, maar uw houding roept natuurlijk wel agressie op'.

Hogehuis: 'Het aantal intakes is groter dan het uiteindelijke aantal bemiddelingen. In Zwolle bijvoorbeeld hebben we tot nu toe achttien intakes gehad, maar slechts vier bemiddelingen. In IJsselmonde waren dat er respectievelijk negen en twee. Dat komt onder andere doordat mensen zich bij de intake soms pas goed bewust worden van de overlast die ze hun burens bezorgen. Bovendien speelt mee dat mensen het hun eer te na vinden dat er een derde bij moet worden gehaald om hun problemen op te lossen'. Tijdens het intakegesprek, maar zeker ook later, als de twee partijen op neutraal terrein aan de tafel zitten, kan de bemiddelaar zijn vaardigheden inzetten: oordeelloos luisteren, erkennen waar bij de ander de pijn zit, samenvatten en de achterliggende belangen boven tafel halen. In het eerste gesprek moet er ruimte zijn voor de feiten die de oelting van het conflict zijn. Om te voorkomen dat dan de emoties te veel oplopen en het praten uitmond in een scheldpartij, moeten de twee partijen hun verhaal tegen de bemiddelaar doen. Die filtert er de nare bewoordingen uit en 'vertaalt' het verhaal voor de ander.

'Inderdaad hebben mensen de neiging om in die feiten te blijven hangen. Om daaruit te komen, is een sheet handig. Daar schrijf je alles op wat de mensen op tafel gooien, zodat je op enig moment kunt laten zien dat alles al ter sprake is geweest. Dat geeft rust. En natuurlijk is elke zaak uniek. Je zult altijd moeten inspelen op wat er onder je ogen gebeurt. Ik herinner me een ouder echtpaar: dat grote problemen had met de overlast van Marokkaanse kinderen als hun ouders niet thuis waren. De moeder gaf weinig reactie op de klachten. Er kwam een bemiddelingsgesprek, waarbij de vader aanwezig was. Er werd een waslijst van klachten op tafel gelegd. Het bleek dat de vader maar heel weinig wist van wat er aan de hand was. Hij toonde zich onlidaan over het feit dat het echtpaar nooit naar hem was toegekomen, als de gezaghebbende in het gezin. Ook vond hij het eigenlijk een schande dat ze er met elkaar niet uit waren gekomen, zonder pottenkijkers. Dat luchtte wel op, maar er zat bij de vrouw van het echtpaar nog iets, dat kon de bemiddelaar zien. Die vroeg toen: "U heeft een groot aantal feiten genoemd die u dwars zitten, maar wat vond u nou het allergeenste om mee te maken?" Toen bleek dat zij van een dochter uit het gezin een lelijk briefje in de bus had gekregen met daarin het scheldwoord 'kankerhoer'. Dat vond ze een verschrikkelijke ervaring en prompt ging ze ook huilen. Dat zichtbare blijik van verdriet gaf bij de vader de doorbraak die nodig was om haar kant van het verhaal te begrijpen.'

Geen gezichtsverlies

Soms speelt er zoveel, dat de mensen zich er echt niet meer van kunnen losmaken. Dan, aldus Hogehuis, is het goed dat met elkaar vast te stellen, het verleden te laten rusten en het gesprek toe te spitsen op 'de ideale toekomst'. Door daarover te praten, kom je tot de kern, tot de belangen die er aan beide zijden spelen. Daarom is die perspectiefwisseling zo belangrijk: het begrijpen, of ten minste een beetje begrijpen, waarom de ander doet wat hij doet. Als je zover bent, kun je afspraken gaan maken over hoe de betrokkenen verder met elkaar omgaan. Meestal is één gesprek niet genoeg. Is er dan geen gevaar dat de mensen de tweede keer niet meer komen opdagen? Hogehuis' ervaring is dat dit zelden gebeurt. De mensen ervaren dat er een oplossing in zicht is. In het eerste

gesprek zijn beide partijen in hun waarde gelaten. De klager voelt zich gesterkt, maar degene die aangevallen wordt, heeft ook het gevoel gehoord te worden. De reden dat het vaak misgaat als burens onderling over problemen gaan praten, is dat de klager niet neutraal en vaak emotioneel is, en dat de aangesprokene zich aangevallen voelt en het idee heeft dat hij gezichtsverlies leidt als hij toegeeft. Met name dat laatste kan bij bemiddeling worden voorkomen, waarbij het ook belangrijk is dat beide partijen iets meenemen, iets te bieden hebben, zo van: als jij dit doet, dan doe ik voortaan dat. Dan ontstaat er een zekere gelijkwaardigheid wat een wezenlijk onderdeel van een blijvende oplossing is.'

(Overgenomen uit: Woningraad, NWR Magazine, nummer 12, 11 juli 1997.)

WisselWerk-trofee

voor Abva/Kabo-bestuurder
Meindert van den Berg

De druk bezochte startbijkomst van het WisselWerk-project Amsterdam, waarover elders in deze editie meer, was onder meer zo feestelijk omdat hier na vijftien jaar eindelijk weer opnieuw 'the real thing' gelanceerd werd. In dit project zullen namelijk Amsterdamse werknemers (ambtenaren) in de lagere functie-groepen, met behoud van loon en rechten in staat gesteld worden voor één of twee dagen per week door hen zelf geambieerde maatschappelijke taken te vervullen: maatschappelijk verlof. En op de aldus vrijkomende (partiële) functieplaatsen zullen (langdurig) werkzoekenden een aanstelling kunnen krijgen, onder het motto: 'een gewone baan bij een gewone baas'.

De aan te stellen werknemers zullen immers onder de van kracht zijnde CAO-conditions worden beloofd en niet onder bij allerlei projecten thans geldende 'Melkert-conditions'. Daarmee wordt een nieuwe impuls gegeven aan het eertijds zo succesvolle Leeuwarder opbouwwerk-initiatief 'Werk en Welzijn', zij het dat het Amsterdamse project beperkt blijft tot de (gemeentelijke) publieke sector en in Friesland indertijd ook het bedrijfsleven, de marktsector, participeerde. De verschillen met de 'Melkert-projecten' zijn evident, aangezien in het Amsterdamse project van concurrentie- of budget-vervalsing geen enkele sprake kan zijn, de

werklozen benoemd worden in 'echte banen'; en de maatschappelijke verlofgangers 'met behoud van loon en rechten' in de sociale sector effectieve prestaties zullen leveren.

Met de start van dit Amsterdamse CAO-gebaseerde WisselWerk-project ging voor het Landelijk Centrum Opbouwwerk een oude droom in vervulling. Weliswaar had het LCO enige tijd geleden hernieuwd het Landelijk Samenwerkingsverband WisselWerk geïnitieerd met medewerking van het Ministerie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid, maar de daarin lopende regionale projecten mogen slechts onder de zogenaamde Melkert condities opereren. Deze projecten presteren inmiddels behoorlijk succesvol, maar kunnen onder de voorgegeven condities uiteraard niet de meerwaarden genereren die besloten lagen in het Friese opbouwwerk-concept 'Werk & Welzijn'.

Daarom wilde het Landelijk Centrum Opbouwwerk tijdens de Amsterdamse start-bijeenkomst een gebaar maken door de aanbidding van de voor dit doel vervaardigde WisselWerk-trofee. LCO-voorman Wil van de Leur bood de fraaie beker met inscriptie aan het einde van de start-conferentie aan Abva/Kabo-bestuurder Meindert van den Berg aan. Toeval speelde bij dit blijk van waardering geen enkele rol, want Meindert van den Berg was (inmiddels alweer zo'n vijftien jaar geleden) degene die als projectleider op zeer succesvolle wijze Werk & Welzijn aanpakte.

Bij de aanbidding van de WisselWerk-trofee bracht Wil van de Leur dan ook in herinnering hoe Meindert van den Berg en hij indertijd samen met 'vrijgestelden', 'werk' verkreten hebbende werkzoekenden en met veel adhesie van bedrijfsleven en lokale politieke bestuurders in Den Haag vergeefs voortzetting en uitbreiding bepleitten. Maar daar zat toen inmiddels in plaats van Minister Albada (dit initiatief is een tweesnijdend zwaard in welzijns- en werkgelegenheidsbevordering) zijn partijgenoot Jan de Koning (terugploegen is vloeken in de kerk) aan het roer. En de bemoeienissen van Jeltien Kraaijeveld-Wouters, toen Voorzitter van de Vaste Commissie van Sociale Zaken & Werkgelegenheid, rekten de zaak in die 'strakke' periode ook niet op. In dat kader werd ook nog gememoreerd dat Elske ter Veld van de PvdA-fractie een (niet aangenomen) fors amendement indende ten behoeve van Werk & Welzijn. Krap later zou zij als Staatssecretaris van SoZaWe de realisatie van het project weer verhinderen. Consistentie en doorzetten vanuit de ervaringswetenschap dat de 'formule' zeer positieve realiteitswaarde heeft, hebben dan ook Abva/Kabo-bestuurder Meindert van den Berg geholpen om toch door te zetten en maatschappelijk resultaat te boeken. Voor Meindert van den Berg staat vast dat hij de WisselWerk-trofee weer door zal geven, namelijk aan een initiatief of persoon die de Werk & Welzijn-formule weer in de marktsector tot realisatie brengt.

Tijdens de receptie na de Amsterdamse start-conferentie werden daar al grappen over gemaakt: hij kan de trofee in eigen bezit houden. Sinds kort is Van den Berg namelijk CAO-onderhandelaar geworden bij KPN, het geprivatiseerde postbedrijf in Nederland. Maar in het Samenwerkingsverband WisselWerk zijn al meer partners met CAO-initiatieven aan de slag: het zal er om spannen.

WisselWerk Amsterdam

Op de startconferentie die op 18 september jl. plaatsvond namen diverse sprekers het woord. Hieronder volgt een weergave van twee toespraken die daar werden gehouden. Uit het materiaal wordt duidelijk waarom WisselWerk zo aanslaat in Amsterdam. Allereerst de toespraak van Meindert van den Berg. Als oud-projectleider Werk en Welzijn kon hij iets vertellen over de historische achtergrond van WisselWerk. Wethouder Guusje ter Horst legt in haar toespraak uit waarom de aloude formule ook nu nog steeds in staat is een belangrijke vernieuwing aan te brengen in het bestaande instrumentarium van personeelsadviseurs.

betaalde arbeid helpen van de werkzoekende wijkbewoner. De focus werd daarbij gericht op de mensen met een relatief lage opleiding, die werkzaamheden deden en konden doen, die een kortcyclisch, routinematig en relatief laag geschoold karakter hadden.

In de praktijk bleken deze werknemers en werkzoekenden min of meer geconcentreerd te zijn in die wijken van de stad, waar het opbouwwerk actief was. Het idee week af van de tot dan toe gangbare praktijk, dat de problemen in de werelden van werken en niet-werken separaat van elkaar werden benaderd. Weliswaar was de vakbeweging al langer op dit spoor met haar pleidooi voor arbeidsduurverkortening, maar ook de vakbeweging kon, als ze dat al wilde geen invloed krijgen op de besteding van de verkregen vrije tijd. De vrije zaterdag werd meer con-

sumptief dat productief besteed en de veronderstelling, dat mannelijke werknemers met meer vrije tijd die tijd zouden gebruiken voor het beter verdelen van zorgtaken bleek nauwelijks op te gaan. Ik zou haast zeggen, integendeel, omdat met de gelijktijdig gestimuleerde participatie van vrouwen op de arbeidsmarkt het probleem van de dubbele belasting van vrouwen onevenredig is toegenomen.

Historie

Meindert van den Berg, bestuurder Abva/Kabo:

"Neemt u mij niet kwalijk, dat als ik het over WisselWerk heb, dat ik af en toe Werk en Welzijn zeg. In de tachtiger jaren ben ik projectleider geweest van het Leeuwarder project Werk en Welzijn, dat gezien kan worden als de voorloper van WisselWerk Amsterdam. Nu weet u ook, hoe de bonden in Amsterdam op het idee zijn gekomen om in het arbeidsvoorwaardenoverleg 2,5 miljoen gulden te reserveren voor WisselWerk. Aan het project Werk en Welzijn lag de wens ten grondslag om het betaalde en onbetaalde werk beter te verdelen en beter te waarderen. De oorsprong van die wens kwam voort uit de constatering door opbouwwerker Wil van de Leur, dat activiteit en inactiviteit zichzelf versterken, hetgeen leidt tot deprivering van de inactieven en tot overbelasting van de actieven. Zo kon hij constateren, dat mensen in de wijken, die betaald werk hadden relatief actiever waren als vrijwilligers in het wijkopbouwwerk dan werkzoekenden. Zo zag hij dat het ene deel van de bevolking relatief overbelast is en het andere relatief onderbelast en dat geen van die situaties als prettig of gezond wordt ervaren. Stel de overbelaste actieve wijkbewoner in de gelegenheid om met behoud van zijn inkomen uit betaalde arbeid 1 of 2 dagen per week het werk voor het opbouwwerk in de wijk te doen, waarvoor hij anders niet beschikbaar zou zijn. Schep met het verlof van deze vrijgestelde werknemers ruimte voor het aan

Wethouder Guusje van der Horst op de WisselWerk conferentie

Met behulp van projectsubsidie van SOZAWE en CRM is aan rond de 40 werknemers uit tien verschillende bedrijven verlof verleend om 1 à 2 dagen per week productief en tot dan toe onbetaald werk te doen voor een breed scala van maatschappelijke activiteiten. Door hun maatschappelijk verlof zijn twaalf formale plaatsen vrijgemaakt, die door langdurig werkzoekenden zijn vervuld onder normale CAO-voorwaarden. Uit de in opdracht van de ministeries uitgevoerde evaluatie kwam de aanbeveling om Werk en Welzijn te ontwikkelen tot een volwaardig arbeidsmarktinstrument. Die aanbeveling werd gedaan vanwege de zonder uitzondering positieve effecten voor werknemers, maatschappelijke organisaties, werkzoekenden en werkgevers. Voorbeelden van vrijgestelde werknemers waren de gasfitter, die als dirigent van een Leeuwarder Tamboerkorps twee dagen kon werken aan het oefenen met de jeugd, een Italiaanse kantine medewerker van de melkfabriek, die zich meer dan tot dan toe kon inzetten voor de vereniging van Italianen in Friesland, de heftruckchauffeur van de meelfabriek, die chauffeur werd van Tafeltje Dekje, de caissière van de supermarkt, die zich inzette voor de dagopvang van ouderen, de plantsoendienstmedewerker, die projectmatig actief was in het wijkcomité, de voedingsassistente van het ziekenhuis, die de penningen van de wijkvereniging beheerde en de tekenaar van het kadaster, die wekelijks de illustraties van de uitgaven van wijkcomités en de kleurplaten voor jeugdactiviteiten produceerde. Zij beschouwden hun verlof als een welkome afwisseling van hun veelal routinematige en en kortcyclische werkzaamheden. Deze vrijstellingen gebeurden in combinatie met de vrijstelling van collega's met gelijksoortig werk, die zich inzetten voor maatschappelijke activiteiten van hun interesse en capaciteiten. Door de combinatie van vrijstellingen werd ruimte geschapen voor meestal full-time vacatures.

Werkgevers beschouwden deelname aan het project aanvankelijk als een bijdrage aan het keurmerk van een sociale onderneming, voor wie maatschappelijke verantwoordelijkheid en oog voor de omstandigheden van de werknemers buiten het bedrijf een item is. Min of meer abstract oogmerk was de verbetering van de aantrekkelijkheid op de arbeidsmarkt, de verbetering van de contacten met de

lokale overheid en de optimalisering van de contacten met Arbeidsvoorziening. Gaande het project konden zij vaststellen, dat de deelname van hun medewerkers ten goede kwam aan de motivatie en de flexibilisering van de inzet van de werknemers en aan het verruimen van het blikveld van die medewerkers.

Beleid

Guusje ter Horst, wethouder P&O Amsterdam:

- * Als bestuurder en als werkgever wil ik graag enkele punten met u uitwisselen over het initiatief dat wij vanmiddag presenteren. De gemeente Amsterdam is voorstander van een aantal zaken:
- * het scheppen van werkgelegenheid, vooral in laaggeschoolde functies;
- * de combinatie van betaald werk en onbetaalde maatschappelijke activiteiten stimuleren;
- * haar personeel ruimte bieden om zichzelf en daarmee de eigen loopbaan te ontwikkelen;
- * het risico op uitval wegens ziekte of arbeidsongeschiktheid verkleinen

Verlofbeleid dient alle vier deze doelen: we scheppen werk, we stimuleren maatschappelijke activiteiten, stimuleren ontwikkeling en voorkomen ziekte of arbeidsongeschiktheid. Dit naast het feit dat het natuurlijk ook bijdraagt aan een evenwichtiger verdeling van betaalde en onbetaalde arbeid.

Het College heeft er nadrukkelijk voor gekozen om het project te beperken tot de lagere functiegroepen. Op dat niveau is werkgelegenheid te vinden, die het College graag stimuleert. Daar zijn ook de functies te vinden met een zwaar (lichamelijk) karakter. Ik acht het van groot belang dat mensen die ons 'zwaar (vaak ook vuile) werk' doen de kans krijgen om dit te combineren met andere activiteiten.

Bovendien, en dat brengt me bij de verantwoording van het feit dat we er voor gekozen hebben om dit initiatief te financieren uit de arbeidsvoorwaardengelden, was extra aandacht voor de medewerkers in de lagere functies ook op zijn plaats. In de periode 1987-1994 is de ambtelijke werkgelegenheid binnen onze gemeente afgenomen van circa 31.000 naar een kleine 22.000. Enerzijds vanwege het op afstand plaatsen van organisatieonderdelen, door verzelfstandiging en privatisering, maar ook door het gewoonweg wegvallen van taken en werk. De grootste

vermindering heeft plaats gevonden onder personeel op het laagste functie-niveau, de schalen 1-5. Deze constatering maakt de verantwoordelijkheid van ons als werkgevers weer eens goed zichtbaar en vraagt om gerichte actie. (...) Maar WisselWerk is natuurlijk meer dan alleen een personeelsinstrument. Het is ook een werkgelegenheidsinstrument: het biedt kansen aan werkzoekenden op echt, regulier werk. Een doorstroom van JWG-ers, banenpoolers en Melkertiers naar reguliere functies binnen de diensttakken en stadsdelen kan nog wel wat prikkels hebben. Tegelijkertijd is er sprake van een aanzienlijke groep senioren die in staat kan worden gesteld, via het maatschappelijk verlof de loopbaan af te bouwen.

De gemeente Amsterdam, als bestuur en als werkgever, neemt, zoals in ons programma-accorderen te lezen is, de herverdeling van arbeid zeer serieus. Ook achten wij het uitvoeren van onbetaalde arbeid van onschatbare waarde voor de samenleving. Ik zie maatschappelijk en educatief verlof zoals dat nu in de praktijk wordt gekoppeld aan de inzet van mensen die tot bijzondere groepen behoren als een zinvolle toevoeging aan de reeds beschikbare set aan personeelsinstrumenten. Ik vertrouw er op dat dit initiatief, met volle ondersteuning van de bonden, haar ambities zal waarmaken.

'Dat bloeit, boeit en broeit Parken in Rotterdam'

Sjaak van der Tak (CDA), wethouder Buitenruimte, heeft op maandag 29 september het rapport 'Dat bloeit, boeit en broeit Parken in Rotterdam' in ontvangst genomen. Het Kwaliteitspanel Rotterdam presenteert hiermee een rapport dat gebaseerd is op een bezoekersenquête onder 288 Rotterdamse parkbezoekers en een schouwing door panelleden van 23 parken. De Rotterdammers geven hun mening over het 'natuurlijk groenbeleid' in de parken van hun gemeente. Ook laten de parkbezoekers zich uit over de kwaliteit van voorzieningen en groenonderhoud.

Het groenonderhoud

In de reacties van de parkbezoekers klinkt bezorgdheid door over het stads-groen. Ervaringen uit het verleden met de groenvoorziening en de verschillende parken, waarbij groen meer dan eens het onderspit heeft moeten delven, en bedreigende plannen die op stapel staan voor de toekomst, maakt dat vele bezoekers sceptisch zijn over het groenbeleid. Geen woorden maar daden, aldus een flink aantal Rotterdammers: "De gemeente wil meer groen in de stad, maar in de praktijk bouwen ze het helemaal vol en moet het groen er steeds weer aan geloven". Uit de schouwing blijkt dat de staat van het groenonderhoud in het merendeel van de 23 parken 'voldoende' tot 'goed' wordt bevonden. Ongeveer de helft van de parkbezoekers is op de hoogte van het 'natuurlijk groenbeleid' in Rotterdamse parken. Ruim 46 % zegt deze aanpak een verbetering te vinden. Onder het motto "goed dat er meer natuur komt" biedt het ecologische beheer "meer kansen voor vlinders, vogels en allerlei kleine beestjes. Wat de natuur ons vroeger heeft gegeven, komt nu weer terug: fluitkruid, gele lisvaleriaan, vier, Dus gewoon zoals moeder natuur het bedoeld heeft." Anderen geven aan dat het "gerust wat wilder mag zijn", immers "in Nederland zit alles al voldoende in het gareel." Een opvallende uitkomst is dat bijna een vierde deel (23 %) het ecologische beheer afkeurt. Zij houden vast aan het traditionele park met zijn glad geschoren gazons en fleurige bloemperken. Anderen zien het 'natuurlijk groenbeheer' als een verkapt vorm van bezuinigingen: "In de praktijk wordt er vooral minder aan het

park gedaan. Dat nieuwe beleid is bezuinigingen in een ander jasje". Ter promotie van het 'natuurlijke beheer' worden door Gemeentewerken en deelgemeentes zogenaamde natuurroutes uitgezet. Deze routes doen ook de parken aan, maar bij de ingangen van parken wordt de bezoeker niet geïnformeerd over het bestaan van dergelijke routes. Over de natuurroutes in het Zuidpark die zijn te herkennen aan de rode, blauwe en gele paaltjes: "Ter plekke ontbreken informatieborden over de routes. Waar het begin is, hoelang ze zijn, of ze rolstoelvriendelijk zijn etc., is onduidelijk. Ook de marketing van de routes laat te wensen over. Soms ben je het spoor kwijt en vind je geen paaltjes meer".

De voorzieningen

Gelet op de kwaliteit van het onderhoud aan de verschillende voorzieningen krijgen 10 parken in de schouwing de kwalificatie 'voldoende' en 'goed' toegekend. Verder schommelt bij 4 parken het oordeel (tussen 'matig' en 'voldoende'. In de resterende 9 parken wordt het onderhoud aan de voorzieningen 'matig' tot 'slecht' genoemd. Bijna 36 % van de parkbezoekers geeft aan dat er naar hun mening onvoldoende banken zijn. Ook is de plaatsing niet altijd even gelukkig: "Het drukste gedeelte van de Oude Plantage is de walkant met uitzicht op de Maas. De vier banken aan de waterkant zijn op deze zonnige dag druk bezet. Van de zes banken die iets verder het park in staan, in de schaduw van de

borden, zijn er vijf leeg en op de zesde bank zit slechts één bezoeker! Verder blijven maar liefst 36 bezoekers hun eigen opklapbare zit- of ligstoel te hebben meegenomen. Van hen hebben 32 de stoel in het zonnetje gezet in de richting van de Maas. De andere 4 hebben hun stoel in de schaduw opgesteld." Het onderhoud van de banken is vaak matig: opschiepend onkruid, ontbrekende latten, verzakte en vervelozende banken. Van de bezoekers laat ruim 47 % weten dat het bezochte park te weinig speelgelegenheden biedt voor kinderen. Slechts in 9 van de 23 bezochte parken zijn speelplekken aangekomen. De speeltoestellen in het park De Twee Heuvels maken een vervelende indruk: "De zandbak is niet om aan te zien, daar zit bijna geen zand meer in. De pingpongtafels zijn ook half gesloopt. En de prullenbakken bij de speelplaats zijn verrot gemaakt. Je ziet hier dan ook geen kinderen meer spelen. Die van mij komen er in elk geval niet meer. Het zal wel met de tijd te maken hebben".

De meeste Rotterdamse parken ontberen voorzieningen als (picknick)tafels, waterpunten en openbare toiletten. Daar komt bij dat bij drie van de zes parken waar picknicktafels zijn aangekomen, deze er sterk verwaarloosd bij staan. Om iets te drinken of voor een toiletbezoek is de parkbezoeker afhankelijk van restaurants, kinderboerderijen, milieu-educatiecentra en dergelijke. Alleen het Wijkpark Oude Westen biedt de bezoeker het gerief van

een drinkwaterfonteinje, terwijl het strandbad van het Kralingse Bos de enige plek is waar een openbaar toilet werd aangetroffen in de vorm van een toiletcabine met een tarief van f 1,-. Ook door vissers zou een watertappunt zeer gewaardeerd worden: "Nu speel je tijdens het vissen je handen schoon in de vijver. Als je wat gaat eten zou het natuurlijk beter zijn, dat je je handen even onder de kraan zou kunnen houden, dat is wel zo hygienisch".

Als er sprake is van voorschriften middels borden bij de ingang, dan lijken deze door bezoekers over het algemeen meer gezien te worden als 'vriendelijke verzoek' dan als verplichting. Dit wordt er niet beter op als de bebording niet consequent is. "Bij de twee ingangen van de Kasteeltuin Spangen aan de Spartastraat zijn borden 'verboden voor honden' geplaatst. Aan de andere kant van het park, bij de twee ingangen aan de Spaanse Bocht, ontbreken deze borden. Dus de hondenbezitter die van die kant naar binnegaat, is niet in overtreding!". Ook bestaat er veel onduidelijkheid over gedragsregels: "Wij weten niet of je in het park mag picknicken en barbecuen. Van andere Turken hebben wij gehoord dat het hier wel mag. Maar soms komen er Hollanders langs en die maken dan een opmerking dat het niet mag. Dus als we het nu ergens zouden kunnen lezen, dan ben je gerust".

Het 'ideale park'

Verreweg favoriet op het verlanglijstje voor het ideale park van de parkbezoekers is voldoende speelgelegenheid voor kinderen. En 'natuurlijk' is het ideale park goed onderhouden en schoon en met meer toezicht. "Een ideaalpark is een park met voldoende voorzieningen, zoals water om te drinken en je handen te wassen, wc's. En een telefooncabine, een klein eethuisje. En begeleiders die toezicht houden en bijvoorbeeld opletten dat er geen spuiten en dergelijke rondslingeren. Die eventueel ook EHBO kunnen verlenen aan kinderen. Zij zouden bezoekers kunnen aanspreken op hun gedrag, zodat ze minder vuil achterlaten. Dat zou goed werk kunnen opleveren." Het 'ideale park' hoort volgens de bezoekers vooral ook een rustpunt in de stad te vormen, met veel groen, bloemen, schoon water, etc.: "Liefst een plaats waar veel te zien en te ruiken is, veel vogels, insecten." Met een 7 als gemiddeld rapportcijfer scoren de parken een ruime voldoende

bij de bezoekers. De hoogte van het cijfer lijkt, gezien de door hen geuite kritiek op de parken, ook een weerspiegeling van de behoefte aan recreatief groen in een stad als Rotterdam.

Aanbevelingen

De rapportage besluit met 6 aanbevelingen. Een selectie: Als de gemeente en deelgemeenten het ecologische beheer in parken willen voortzetten, zal zij zich moeten realiseren dat dit beleid niet algemeen bekend is. Tevens moet zij er rekening mee houden dat een niet te veronachtzamen deel van de Rotterdammers twijfels heeft of er afwijzend tegenover staat.

Om een park voor meer gebruikers aantrekkelijk te maken, kan worden nagegaan of het pakket parkmeubilair uit te breiden is. Zo valt te denken aan plaatsing van (picknick)tafels, drinkwaterfonteinjes of -kranen en openbare toiletten. Ook de uitbreiding van de speelgelegenheid voor kinderen is een wens die gehonoreerd dient te worden.

Bij het tegengaan van vervuiling, uitbreiding van de voorzieningen, het wegname van onveiligheidsgevoelens en de naleving van parkregels vervult de invulling van het beheer een sleutelrol. Het beheer in het Wijkpark Oude Westen kan

hierbij ten voorbeeld dienen. Henny Grootaers, opbouwwerkster bij Actiegroep Het Oude Westen: "Een van de dingen die we belangrijk vinden, is dat in het park geen honden en fietsen komen. Dus hebben wij borden gemaakt, waarop staat dat het park verboden is voor honden en fietsers. Maar dat is niet genoeg. Dat het werkt, komt omdat bij het begin de bezoekers overtreders van die regels aanspreken. En wonder boven wonder: het werkt. Het park blijft, doordat het midden in het centrum ligt, een kwetsbare plek. Toezicht is dan ook noodzakelijk. Eigenlijk is goed toezicht een voorwaarde voor elk park, waar het ook maar ligt".

Meer informatie

Voor een exemplaar van 'Dat bloeit, boeit en broeit. Parken in Rotterdam' kunt u zich wenden tot:
het Landelijk Centrum Opbouwwerk (LCO)
tel. 070-3804431
fax. 070-3809973
Kosten: f 7.50 (ex porto)

Bestuurlijke vernieuwing

Samen benoemen van het probleem, samen zoeken naar oplossingen

door Jur de Haan, lid van het management van de stichting Boog te Den Haag en als zodanig belast met de acquisitie van projecten

De stichting Boog heeft zowel op het beleidsterrein van de dienst Stedelijke Ontwikkeling (DSO) als op het terrein van de dienst Stadsbeheer (DSB) bijgedragen aan de ontwikkeling en uitvoering van projecten die als bestuurlijk vernieuwend kunnen worden gekwalificeerd.

In de navolgende bijdrage wil ik allereerst een omschrijving geven van bestuurlijke vernieuwing en een aantal factoren noemen die het naar mijn indruk wenselijk maken bij de beleidsontwikkeling ruimte te bieden aan de inbreng van de inwoners zelf. Vervolgens sta ik stil bij de betreffende projecten, en noem de werkzame principes, die aan de projectvoorstellen op beide beleidsterreinen ten grondslag liggen. Tot slot maak ik kort een balans op, waarbij ik probeer het bereikte resultaat van een nadere weging te voorzien.

Bestuurlijke vernieuwing

Er is de afgelopen paar jaar veel aandacht geweest voor nieuwe manieren van samenwerken tussen gemeente en inwoners, nieuwe manieren om verantwoordelijkheden zichtbaar te maken en inwoners tot afspraken te bewegen over aangelegenheden die de gemeente niet (meer) op eigen kracht kan oplossen.

Nu is het in de beste tradities van het particulier initiatief in ons land van oudsher gebruikelijk dat de (gemeentelijke) overheid op nagenoeg alle beleidsterreinen sterk georganiseerde verbanden betreft bij de beleidsontwikkeling - en uitvoering. Nieuw is echter het appel dat aan de individuele, niet-georganiseerde inwoner wordt gedaan om mee te denken en mee te doen.

Onder bestuurlijke vernieuwing is in deze bijdrage dan ook het beleidsproces verstaan, waarbij de gemeente op een daarvoor geeignende schaal zich met de niet-georganiseerde inwoners verstaat om problemen op te lossen, waar zowel inwoners als gemeente mee te maken hebben. Belangrijk kenmerk van een dergelijk beleidsproces is stevast dat de gemeente de ruimte biedt om binnen nader bepaalde kaders mee te denken en mee te werken.

Er is ook alle aanleiding om te proberen om inwoners of burgers op het niveau van de wijk, of mogelijk zelfs op het

niveau van een straat bij het te voeren beleid te betrekken. In de eerste plaats vanwege het feit dat de gangbare gesprekspartners zoals bewonersorganisaties en belangenorganisaties, tot wie de gemeente gewoon was zich te richten, niet meer een duidelijke achterban vertegenwoordigen en hun standpunten dan ook niet meer waard zijn dan de standpunten van enkele, goed geïnformeerde, betrokken en deskundige wijkbewoners. In de tweede plaats is er ook een duidelijke relatie met de bezuinigingen op de dienstverlening van de gemeente. Hierdoor is het noodzakelijk geweest om andere werkwijzen tot ontwikkeling te brengen om eenzelfde resultaat te kunnen boeken. Er is ongetwijfeld ook een relatie met hetgeen de socioloog De Swaan heeft aangeduid als: de "onderhandelingshuishouding". Hij bedoelde daarmee dat het pas mogelijk is duurzame oplossingen te bereiken wanneer daarvoor het gesprek of de onderhandeling wordt aangegaan met alle bij het vraagstuk betrokken partijen.

Valkenbos-Zuid

De stichting Bewonersondersteuning is in de personen van Rob de Lugt en Remco Veenstra nauw betrokken geweest bij de totstandkoming van het beleidsplan, dat de gemeente en de bewoners samen hebben opgesteld om de toekomst van de wijk veilig te stellen. Ik heb bij de beschrijving van de werkzame principes gebruik gemaakt van hun ervaringen en inzichten. De hier gepresenteerde kernpunten zijn als zodanig maatgevend geweest voor de communicatieopzet die de stichting rond de vernieuwing van het Zuiderpark heeft opgesteld. Voorts is een ander van invloed geweest op de communicatieopzet, die de communicatieafdeling bij DSO heeft ontwikkeld rond de wijkplannen-cyclus.

De succes-story over het co-makership van bewoners in de Haagse stadsvernieuwingspraktijk betreft de wijze waarop in Valkenbos-Zuid het beleidsplan tot stand is gekomen. In Valkenbos-zuid hebben gemeente en bewoners gedemonstreerd dat een regie goed mogelijk is, zonder dat op voorhand duidelijk was hoe dat dan moest. Stap voor stap, gaandeweg hebben gemeente en bewoners elkaar gevonden. Resultaat is een reeks afspraken tussen gemeente en een grote groep wijkbewoners, bijeengebracht in een platform, over de maatregelen waarmee de toekomst van de wijk moet wor-

den veilig gesteld. Een van de maatregelen betrof het creëren van meer ruimte in de wijk. De bewoners zijn erin geslaagd om het zwaartepunt van de voorgenomen sloop te verplaatsen naar een deel van de wijk, dat ook in hun ogen als het slechtste deel van de wijk bekend stond. Het succes van de samspraak hangt samen met het feit dat veel werk is gemaakt van het informeren en organiseren van bewoners, zodat uiteindelijk een bewonersplatform kon ontstaan dat zich opwierp als gesprekspartner aan de onderhandelingsstafel. De bewoners lieten zich ook organiseren omdat het voor iedereen duidelijk was dat er echt wat moest gebeuren om een dreigende verloederding van de wijk een halt toe te roepen.

Niet onbelangrijk is voorts dat de gemeente zich realiseerde dat een andere weg moest worden bewandeld dan in Den Haag Zuid-West. De oorspronkelijke vernieuwingsplannen voor deze wijken waren zonder inbreng van bewoners tot stand gekomen, met als resultaat dat de gepresenteerde 'blauwdrukken' op geen enkel draagvlak konden rekenen bij de Zuid-West-bewoners.

Aan de hand van de opgedane ervaringen in Valkenbos-Zuid en in Den Haag Zuid-West is een aantal lessen of werkprincipes te ontlenen hoe een proces van wijkvernieuwing te regisseren valt.

Uiteindelijk is de voorgenomen vernieuwing een kwestie van aannemelijk en aanvaardbaar maken dat veranderingen nodig/wenselijk zijn. Dat betekent:

- * veel tijd en energie steken in het uitleggen;
- * nadrukkelijk ook houden voor de belangen van mensen die daadwerkelijk gevolgen ondervinden van de in te zetten veranderingen.

Het niveau van de wijk - en niet het niveau van het stadsdeel - is de vereiste schaal om in te steken. Houd daarbij rekening met de gegroeide cultuur van samenwerken en wijze waarop bewoners gewoon zijn zich met de wijk te bemoeien. Kom als gemeente niet met een "blauwdruk", waarop geen benvloeding meer mogelijk is. Neem de inbreng van de bewoners serieus.

Spreek de bewoners- en belangenorganisaties aan op hun ervaring, deskundigheid en mobiliserend vermogen om zoveel mogelijk mensen mee te laten doen.

Werk met open, voor iedereen toegankelijke bijeenkomsten, gericht op meningsvorming en kennisopbouw. Maak ruimte voor de behandeling van deel-thema's. Elke mening telt even zwaar, op welk moment dan ook in het proces. Alleen: de trein gaat voort.

Zorg voor een permanente terugkoppeling van informatie naar de overige wijk-bewoners: "waar zijn we nu, wat waren eerdere stappen", etc. Maak tevoren duidelijk hoe het traject van meningsvorming eruit ziet. Maak zo mogelijk daarover afspraken met de bewonersorganisatie.

- Elke partij heeft een eigen verantwoordelijkheid voor de wijk. Daaruit vloeit ook een eigen, herkenbare rol voort bij het ontwikkelen van het plan. De volgende "rolverdeling" laat zich onderscheiden:
  - * De wethouder heeft tot taak het gehele proces te starten en te beëindigen. De wethouder verplicht zich het resultaat van de meningsvorming voor te leggen aan de gemeenteraad.
  - * De gemeenteraad beslist over het plan.
  - * De dienst Stedelijke Ontwikkeling moet zorgen voor het uiteindelijke plan en heeft tot taak de voorstellen elke keer een stap verder te brengen.
  - * Bewoners praten en denken mee (co-makership), daarbij ondersteund en gefaciliteerd door de bewonersorganisatie.
  - * De stichting Bewonersondersteuning bereidt de bijeenkomsten voor waarop de meningsvorming gestalte dient te krijgen.

Een eerste balans

De aanpak in Valkenbos-Zuid heeft model gestaan voor een werkwijze, die nu ook in andere wijken wordt beproefd. In Valkenbos-Zuid is het gelukt om afspraken te maken over ingrijpende maatregelen. Afgezet tegen gangbare inspraakvormen hebben mensen bepaald meer gedaan dan commentaar geven: het resultaat was ook hun resultaat. Winst is ook dat elk geluid, elk signaal kans heeft gehad om gehoord te worden. Winst is ook dat de gemeenteraad eerder in de positie komt om te toetsen of iedereen kans heeft gehad om mee te doen dan om het plan van een inhoudelijke beoordeling te voorzien. Een zwaluw maakt echter nog geen zomer. Er zijn nog onvoldoende ervaringen beschikbaar om te spreken van de manier van werken, die ook in alle wijken van toepassing kan zijn. Het gaat in dit bestek te ver om daarop in te gaan, maar het is naar mijn

gevoel noodzakelijk in termen van beschikbare middelen en aard van de maatregelen tevoren de grenzen aan te geven van het "co-makership" van inwoners. Het middel moet niet verworden tot een doel in zichzelf. Samenspraak om de samenspraak is niks. Er moeten meer praktijkvoorbeelden komen om daarover meer te kunnen zeggen. Los van het hierboven genoemde punt zie ik de volgende risico's of problemen opdoemen, die ik kort wil uitwerken. Ik noem:

1. de ruimte om meningen te ontwikkelen;
2. het optreden van belangengroepen;
3. de rolopvatting van georganiseerde partijen;
4. de nog onduidelijke rol van andere gemeentelijke diensten;
5. het nog niet geregeld zijn van het overleg in de vervolgfasen.
  - (1) Het is uiteraard de taak en de plicht van de gemeente om tijdig maatregelen voor te bereiden in de stad en in de wijken de leefbaarheid veilig te stellen. De gemeente doet dat (als het goed is) vanuit een samenhangend totaalbeeld. Op grond van dat totaalbeeld valt vervolgens per wijk de inzet te formuleren, waarmee de gemeente geprepareerd en wel met de inwoners het "spel" wil aangaan. Probleem is dat de andere kant nog nauwelijks is georganiseerd en veel tijd nodig heeft om tot een eigen kijk te komen. Met andere woorden, de aanpak werkt alleen als deze tijd er ook is en er ruimte is voor de beoogde meningsvorming.

(2) Co-makership is gebaseerd op consensusvorming. Maar is dat altijd mogelijk? En hoe hoog is de prijs die daarvoor moet worden betaald? Een echte test ontbreekt nog of de aanpak voldoende tegenwicht kan bieden aan groepen, die uitsluitend het eigen belang voor ogen hebben. Ook is niet duidelijk of de aanpak ruimte kan bieden aan groepen wijk-bewoners, die over eenzelfde onderwerp tegengestelde opvattingen erop nahouden. Het is de vraag of bewoners zich willen losmaken van de eigen belangen wanneer de gemeente hun - nog goede huizen wil slopen, bijvoorbeeld om nieuwbouw voor andere inkomensgroepen mogelijk te maken. Het verhaal kan nog zo aannemelijk zijn: de gemeente moet dan wel erg hard best doen om het verhaal ook aanvaardbaar te maken (compensatie bieden).

(3) De aanpak staat of valt met de vraag of elke betrokken partij daadwerkelijk bereid en in staat is de ruimte te maken voor het beoogde meedenken en meewerken van bewoners. Dat geldt voor de gemeente, maar dat geldt ook voor een bewonersorganisatie. Voorwaarde daarvoor is de doelen voor ogen te houden en open te staan voor de alternatieven die mensen zien om deze doelen te bereiken.

(4) Fysieke ingrepen zijn een probaat middel om de leefbaarheid te verbeteren. Dat geldt ook voor intensivering van de beheer- en inspanningen. Maar ook voor het gericht beïnvloeden van de kwaliteit van het onderling samenleven van verschillende bevolkingsgroepen. In de huidige plannen-opzet komt de mogelijke inzet van andere diensten nog niet goed aan bod, hetgeen afbreuk doet aan de vereiste integraliteit van de aanpak.

(5) Na het zetten van de handtekeningen volgt een periode van windsstille. Het plan moet worden uitgewerkt, maatregelen voorbereid. Vervolgens moet alles nog worden uitgevoerd. In de planvorming zijn wel afspraken gemaakt over wat er moet gebeuren, maar is niet duidelijk gemaakt hoe dat moet gebeuren en welke rol daarbij voor de bewoners is weggelegd. In de huidige situatie ontbreekt tevens een voorziening om te kunnen toetsen of in het licht van ontwikkelingen binnen en buiten de wijk het samen gemaakte plan inderdaad de beoogde houvast biedt om de leefbaarheid van de wijk te waarborgen.

Een Schone straat-project

Op het terrein van de dienst Stadsbeheer heeft de stichting Boog een projectvoorstel ontwikkeld om middels het uitwerken van de samenwerking tussen bewoners en de dienst Stadsbeheer de straat schoon te krijgen en vervolgens ook te houden. Het project "Samen werken aan een schone straat" is in opdracht van de dienst Stadsbeheer in uitvoering genomen in de Schilderswijk en Transvaal. De stichting Boog voert dit project uit in samenwerking met de afdeling milieucommunicatie van de dienst Stadsbeheer. Voor de stichting voert Faרק Dahoe dit project uit. Zijn taak is ervoor te zorgen dat de betrokken bewoners en de dienst inderdaad elkaar kunnen treffen om de afspraken te maken. In

deze vervult hij dan ook een intermediaire en faciliterende rol.

Dit project zoekt het antwoord op de enorme vervuiling van straten, portieken en binnenterreinen niet - uitsluitend - in meer vegen, vaker ophalen of strenger toezicht. Het project is gericht op het beïnvloeden van het aanbodgedrag en het activeren van de eigen verantwoordelijkheid voor een schone straat.

Het probleem van de vervuiling is opgepakt als een communicatie- en organisatievraagstuk, met als doel om mensen de mogelijkheden aan te reiken zich uit te spreken over de problematiek en het beleid dat daarop door de betrokken dienst is geformuleerd om vervolgens afspraken te kunnen maken over de eventuele extra maatregelen.

Uitgangspunt bij dit project is dat mensen bereid zijn een eigen verantwoordelijkheid te nemen, maar dat er nadrukkelijk oog moet zijn voor de voorwaarden waaronder dat het beste kan.

De werkzame principes in de aanpak zijn:

- * contact zoeken met de bewoners op een daarvoor geëigende schaal, zoals de straat of het complex;
- * gezamenlijke inspectie of bespreking van wat nu precies de problemen zijn, welke oorzaken daarvoor zijn aan te geven, welke typering is te formuleren hoe daarmee nu wordt omgesprongen en wat in de sfeer van oplossingen mag worden verwacht van de dienst en van de bewoners;
- * uitleggen van het beleid en de regels die de Dienst hanteert om de eerder gesignaleerde problematiek aan te pakken;
- * benoemen van de voorwaardelijke, extra, tijdelijke of aanvullende inzet, die, gegeven de eerder gepresenteerde reguliere inzet van de dienst, nodig en mogelijk is om het leefmilieu schoon te krijgen en te houden. Daarbij valt te denken aan:
  - * extra communicatie- en voorlichtingsmaatregelen: als blijkt dat mensen niet goed op de hoogte zijn van de regels;
  - * herinrichtingsmaatregelen van de straat om beter afgeschermd aanbiedplaatsen te realiseren, opslagmaatregelen, zoals de plaatsing van vuilcontainers, zodat mensen niet gedwongen zijn het eigen afval in het eigen (vaak kleine) huis te bewaren;
  - * steunmaatregelen, ten behoeve van de "stille" beheerders, die

toch altijd maar weer de eigen stoep schoon houden;

- * handhavingsmaatregelen om de noisieraddraaiers eruit te pikken;
- * een combinatie van bovengenoemde maatregelen;
- * zo concreet mogelijk gestalte geven aan het principe "voor wat hoort wat", oftewel geen van de hierboven aangeduide extra stappen wordt gezet als niet ook mensen zelf meedoen om de uitvoering van deze extra stappen mogelijk te maken. Zonder afspraken over gebruik en beheer wordt er geen vuilcontainer geplaatst.
- * Regelmatige gezamenlijke inspectie of de aanpak werkt, en benoemen van mogelijke bijstellingen.

Langs bovenvermelde lijnen is het project ook in uitvoering genomen. Het is nog te vroeg om blijvende resultaten te melden, maar wel is al duidelijk dat:

- * de aanpak werkt, naar het oordeel van de milieu-inspecteurs is het schoner, of beter minder vuil rond de complexen waar de aanpak gestalte heeft gekregen;
- * juist in wijken als Schilderswijk en Transvaal kan de schaal waarop wordt geopereerd niet klein genoeg zijn. In aanvang was een schaal van 150- a 200 huishoudens beoogd. De facto wordt toch zaken gedaan op een schaal van 75 a 100 huishoudens;
- * het loont om contact te zoeken, al kost het - zeker in complexen en straten met een veelheid aan nationaliteiten en culturen - veel tijd om dit contact tot stand te brengen;
- * handhavingsmaatregelen zijn onontbeerlijk om bij bewoners het vertrouwen te houden in deze aanpak. Dreigen met boetes heeft geen zin; mensen willen zien dat de mensen die willens en wetens de - overeengekomen - regels aan hun laars lappen een boete krijgen;
- * de zorg voor de continuïteit en de handhaving van het opgebouwde contact dient permanent op de agenda te staan.

Eerste balans

In het Samen werken aan een schone straat-project zoekt de dienst Stadsbeheer de samenwerking met niet georganiseerde bewoners om samen het probleem van het vuil aan te pakken. Het kost veel tijd en moeite, maar het lukt

altijd om afspraken te maken en de bewoners een verantwoordelijkheid te geven voor het beheer van de eigen woonomgeving. In dit project is dan ook duidelijk sprake van een wijze van problemen oplossen, waarbij ten volle recht wordt gedaan aan de meningen en standpunten van betrokken bewoners. Voor een goede weging van de resultaten van het project is het van belang om in te gaan om de navolgende aspecten.

1. De effectiviteit van de aanpak in relatie tot de schaal van de vervuilingproblematiek.
2. de mate waarin de dienst stadsbeheer in staat is het beoogde maatwerk te leveren en in staat is geboekte resultaten vast te houden.

1. Alle Haagse wijken hebben in meer of mindere mate met de vervuiling te maken. Met name de Schilderswijk en Transvaal ogen beduidend vuiler dan vergelijkbare wijken in de andere grote steden. Feit is dat deze steden een hoger peil van dienstverlening kunnen bieden. De verleiding is dan ook groot om het antwoord op de vervuilingproblematiek in eerste instantie te zoek in het met kunstgrepen (Melkert-banen, etc.) oprukken van het dienstverleningspeil. Het is goed te beseffen dat dat een schot hagel is. Het is verstandiger het antwoord ook te zoeken in de ontwikkeling van andere werkwijzen.

De vervuilingproblematiek is nu eenmaal zeer complex. Er is ongetwijfeld een verband tussen de mate van vervuiling en de inzet van de gemeente, maar vlak niet de relaties uit met het ontbreken van de sociale samenhang, de kwaliteit van de voorlichting, de mogelijkheden om huisvuil te "stallen", het aantal inbraken in bergingen, etc. Met andere woorden, een analyse dient aan de aanpak vooraf te gaan.

De hierboven beschreven werkwijze is gebaseerd op het samen maken van een analyse, onder het motto: pak de mensen, het probleem niet af, want anders voelt niemand zich verantwoordelijk om bij te dragen aan oplossingen.

Uit oogpunt van het gericht oplossen van het probleem en het zichtbaar maken van verantwoordelijkheden is de hierboven beschreven aanpak dan ook verre superieur aan de benadering, waarbij verhoging van het dienstverleningspeil voorop staat. De daarvoor vereiste schaal roept wel de vraag op wanneer en waar een dergelijke werkwijze is geïndiceerd. Het heeft veel

tijd gekost om afspraken te kunnen maken op de schaal van een complex. Het is onbegonnen werk om de hele stad zo te doen. Het lijkt dan ook logisch de hierboven beschreven projectmatige werkwijze vooral te reserveren voor de echte probleemlocaties, die bij wijze van spreken niet schoon zijn te krijgen. Wellicht is het ook een idee om voldoende prikkels (verlaging reinigingsrechten) in te bouwen, zodat mensen zelf het initiatief kunnen nemen om samen met de dienst het probleem van het vuil bij de kop te pakken.

2. Afspraken maken veronderstelt maatwerk; beheren is ook altijd maatwerk. In principe kan de dienst ook voor dat maatwerk zorgen. Binnen de eigen organisatie is de basis gelegd voor een gerichte aansturing van uitvoerende diensten. De aansturing vindt echter bepaald nog niet plaats op basis van afspraken met bewoners. In de praktijk is het eerder zo dat de logistiek van de uitvoering bepaalt hoe en

wanneer bijvoorbeeld geveegd wordt dan dat het beleid dat doet. Bewoners en uitvoerders werken vaak nog volstrekt langs elkaar heen als het gaat om het vegen van de straat. Voorts is de verleiding voor de dienst groot om projecten als het Samen werken aan een schone straat te zien als een tijdelijke inspanning zonder mee te werken, verwachten dat de dienst niet alleen in het kader van het project, maar ook "regulier" in staat zal zijn om op dit microniveau te opereren. Tot slot is het belangrijk om stil te staan bij de zorg voor handhaving van gemaakte afspraken. Niet alleen vergt het tot stand brengen van afspraken veel inzet, ook het continueren van de bewonersinbreng vereist veel aandacht. Het bieden van een duidelijke structuur, waarbinnen de bewonersinbreng een eigen, herkenbare plek kan krijgen, biedt daarvoor nog de beste garantie.

Slotbeschouwing

Samen benoemen van de problemen, samen zoeken naar de oplossingen. In beide projecten is gestalte gegeven aan bovenstaand motto. Bepaald ook echte opbouwwerktaal. Maar het werkt. En niemand kan ontkennen dat het een leukere manier van werken is; betere ideeën oplevert, meer betrokkenheid van bewoners genereert bij het proces, meer draagvlak verschaft voor de uitkomsten en tot slot daarmee een stevige basis legt onder de uitvoering van het voorgenomen beleid.

De Novib kalender 1998

De 1998-editie van de Novib kalender is verschenen. Een indrukwekkende kalender met een eigenzinnig formaat (26 x 60 cm), met prachtige kleurenfoto's uit de Derde Wereld. Een heel jaar lang elke maand opnieuw een fascinerend uitzicht op een nieuw inzicht. Topfotografen uit de gehele wereld stuurden hun beste materiaal in, waaruit een internationale commissie de meest aansprekende foto's koos. foto's die het veelzijdige en boeiende gezicht van de Derde Wereld laten zien. Een wereld waar gefeest en gelachen wordt, gehuild en gerouwd, maar bovenal een wereld waar plaats is voor iedereen. Op de achterkanten van de kalender maakt u kennis met een aantal projecten waarmee Novib de internationale campagne tegen kinderarbeid ondersteunt. We laten u zien hoe de Novib Methode werkt en welke duurzame resultaten behaald worden.

Hoe te bestellen

De kalender 1998 (f 39,50) kan besteld worden bij:

Novib, Schriftelijk:

Antwoordnummer 10720,

2501 WB Den Haag

of telefonisch:

070-3421777.

Impuls voor sociaal investeren

Steun voor deelgemeenten, onderzoek en welzijnswerk

Om doelbewust tijd, aandacht en geld te steken in de sociale kwaliteit van de stad krijgt het sociaal investeringsbeleid een flinke impuls. De deelgemeenten worden (financieel) ondersteund bij het maken van sociale investeringsprogramma's, er komt een stedelijk kennisinstituut en het onderzoek naar samenlevingsopbouw wordt gestimuleerd. Hiermee wordt sociaal investeren op verschillende niveaus in de stad onderwerp van discussie, beleid en onderzoek. Een aantal deelgemeenten is aan de slag gegaan met het ontwikkelen en uitvoeren van sociaal investeringsprogramma's. Voor deze voorstellen is f 1,2 miljoen beschikbaar. Dit staat in het raadsvoorstel Sociaal Investeren dat wethouder Herman Meijer op woensdag 15 bespreekt in de Raadscommissie SVVH. Bij sociaal investeren gaat het erom burgers te stimuleren actief deel te nemen aan de Rotterdamse samenleving en eventuele belemmeringen voor die deelname weg te nemen. Uitgangspunt is het nog beter benutten van menselijk kapitaal en sociale netwerken in de wijken. Hiervoor is het nodig het beleid meer af te stemmen op de leef- en ervaringswereld van wijkbewoners.

Sociaal rendement

De aanleiding voor het raadsvoorstel is de motie Kuyper uit november '95 over investeren in sociale processen en samenlevingsopbouw. In het essay 'Sociaal Investeren in Rotterdam' en het daaropvolgende raadsdebat zijn de grote lijnen voor een sociaal investeringsprogramma aangegeven. Het gaat naast onderzoek om meer inzicht in het sociaal rendement van economische investeringen en de wensen en behoeften van burgers. Hiermee kan de effectiviteit van (sociaal) beleid inzichtelijk gemaakt worden. Voorkomen moet worden dat projecten elkaar in hoog tempo opvolgen, de 'projectencarrousel', zonder dat ze goed geëvalueerd worden. Een ander belangrijk uitgangspunt is het oprispen van de 'professionele blik' die de professionals (welzijnswerker, ambtenaren en bestuurders) van leden en groepen in de samenleving hebben.

Deelgemeenten

Omdat de deelgemeenten veel bevoegdheden en verantwoordelijkheden hebben op het gebied van samenlevingsopbouw, spelen zij een belangrijke rol bij sociaal investeren. Dit geldt ook voor de instellingen die in de deelgemeenten werkzaam

zijn, zoals opbouwwerk, sociaal cultureel werk, kinderopvang en maatschappelijke dienstverlening. Deelgemeenten hebben bovendien de mogelijkheid om direct in te spelen op ontwikkelingen in wijken en buurten. Afgesproken is dat ze in een sociaal investeringsprogramma aangeven wat de inzet en het verwachte rendement is van sociale activiteiten, buurtopbouw en zelfbeheer. Enkele deelgemeenten (o.a. Charlois, IJsselmonde, Noord) hebben een dergelijk programma al gereed. Voor het uitvoeren van projecten stelt de Gemeente een bedrag per deelgemeente beschikbaar, hiermee is in totaal f 605.000,- gemeeld.

Een voorbeeld van een project in een deelgemeente is de aanpak van de Millinixbuurt in Charlois. In overleg met alle betrokken partijen is een plan ontwikkeld waarbij het bouwkundige proces samengaat met het sociale proces ('sociale stadsvernieuwing'). Feljonaord werkt aan wijkvisies waarbij sociaal investeren onderdeel uitmaakt van de plannen.

Kennisinstituut

Om een actueel inzicht in maatschappelijke processen te verkrijgen is het nodig dat de 'professionele blik' Naast de discussie hierover in instellingen voor sociaal-cultureel werk, is er behoefte aan een meer permanent punt waar kennis en ervaringen uitgewisseld worden. Voorgesteld wordt een kennisinstituut sociaal investeren op te richten. In dit centrum wordt onder meer informatie uitgewisseld, onderwerpen uit de praktijk behandeld en nieuwe methodieken ontwikkeld op het gebied van samenlevingsopbouw. Hierbij worden waar nodig wetenschappelijk verantwoorde oplossingen aangedragen. Instellingen en organisaties participeren door middel van een aandeelhoudersconstructie. Tegenover de inbreng, bijvoorbeeld deskundigheid, staat het rendement in de vorm van ondersteuning. Voor personeel, huisvesting en exploitatie is f 400.000,- beschikbaar.

Onderzoek

Uit reacties van deelgemeenten en welzijnsinstellingen blijkt dat er behoefte is aan meer inzicht in de wensen en behoeften van gebruikers en cliënten en handreikingen voor het oplossen van (nieuwe) vraagstukken. Besloten is tot onderzoek naar methodieken van samenlevingsopbouw. In dat kader ondersteunt

de Gemeente de leerstoel Opbouwwerk aan de Erasmusuniversiteit. Het kennisinstituut speelt een belangrijke rol bij het koppelen van praktijk- en onderzoeksvragen en de verschillende onderzoeksinstellingen in Rotterdam. Voor het onderzoek naar samenlevingsopbouw is \$11.200.000,- beschikbaar gesteld. (Het voorstel komt op 30 oktober in de Gemeenteraad aan de orde.)

Homosexualiteit; ta of thema binnen he welzijnswerk?

Themamiddag gemeenten en instel

Op 19 november a.s. vindt er in Eindhoven een middag plaats met als onderwerp homoseksualiteit als professioneel thema binnen het welzijnswerk. In Eindhoven en Nijmegen is de afgelopen maanden algemeen instellingen opbouwend gericht rond uitvoering van homobeleid als onderdeel van het werk. Steeds meer werd duidelijk dat onderwerp nauwelijks aandacht krijgt binnen sociaal cultureel werk. De themamiddag start vanuit de projecten in Eindhoven en Nijmegen met drie hoofdelementen:

- * Innovatie op instellingsniveau.
- * Methodiekontwikkeling en deskundigheidsring.
- * Postlieverbetering van de homo/lesbische

Het thema wordt ingeleid door professor J. Willem Duyvendak, hoogleraar Rotterdam. Daarna wordt onderzoek gedaan naar de bewegingen en daarbinnen specifiek de homobeweging. Hierna volgt een korte presentatie Eindhoven en Nijmegen. Vervolgens worden projecten kritisch bekeken met als invalshoek de genoemde aandachtspunten. Tevens zal het Landelijk Centrum Opbouw een aanzet maken om te komen tot een breed landelijk netwerk waarin dit thema aan de orde komt.

Themamiddag:

*'Homosexualiteit; ta
of thema binnen he
welzijnswerk?'*

13.00-17.00 uur in Zalencentrum Anisia te Eindhoven

Kosten: f 150,- p.p.
Organisatie: St. O&O St. Tandem en welzijnswerk
inschrijving: St. O&O, Dorpsstraat 11,
5611 CJ Eindhoven
Tav. L. Hanegraaf.

AVIOSKA

door Norbert Broerink

Scouting worstelt met integratie allochtonen kinderen

(Julia Dotulong)

O 25 nr. 6, augustus 1997.

Over moslimscouting bestaan verschillende meningen. Moeten moslim kinderen aansluiting vinden bij de algemene scoutingbeweging of bij aparte moslimscoutinggroepen? Deze discussie geeft een goed beeld van de verschillende gedachten over en mogelijkheden voor integratie.

Scouting Nederland probeert al vanaf 1982 meer allochtone kinderen te werven. Maar de verschillende wervingsacties hadden weinig resultaat. Alleen in Rotterdam bestaat een Kaapverdiaanse groep die goed draait. Dat scouting niet aanslaat bij allochtonen komt volgens Joost van Kemenade (hoofd sector ontwikkeling bij SN) omdat "veel ouders niet direct het nut inzien van deze vorm van vrijetijdsbesteding. Ouders vinden school het allerbelangrijkste, spelen doen kinderen op straat en zeker niet georganiseerd."

Via aparte moslimgroepen hoopt men nu meer allochtone kinderen aan te trekken. Ze kunnen zichzelf zijn, hoeven niemand iets uit te leggen over de geschriften en gebruiken van de Islam. Binnen Scouting Nederland heeft dit onderwerp geleid tot een omvangrijke discussie. Volgens sommigen leidt moslimscouting niet tot integratie maar tot afzondering. De autochtone Nederlander zou zich meer moeten inspannen om open te staan voor de andere normen en waarden. Maar tot nu toe zijn alle initiatieven van Scouting Nederland hiertoe mislukt en lukt het via de manier van moslimscouting wel. Volgens Alyech (voorzitter landelijke projectgroep moslimscouting) komt dit omdat de vorige projecten door Nederlanders werden bedacht en opgezet. "Er was geen allochtoon bij betrokken, en nu pas komt daar verandering in." De kinderen doen overigens dezelfde activiteiten en spelletjes. Ook is er op landelijk-, district- en regionaal niveau voldoende uitwisseling waardoor isolatie van de groepen voorkomt wordt. Latifa Cherabi van Multicultureel Instituut Utrecht vindt dat scoutinggroepen gebaseerd op een nationaliteit en religie legelijk toegepast moeten worden met het openstellen van reguliere groepen. Kinderen zijn kinderen. In de buitenwereld en straks op een werkplek moeten ze ook met elkaar samenwerken.

Beperkingen oké, maar opgeven doen we niet

(Ton Bennink)

Vrijspraak nr.4, juni 1997.

Het samenwerkings-experiment tussen de reclassering en Het Hoogeland in Beekbergen kreeg in het begin van veel media aandacht. Nu, een jaar later is de angst verdwenen en blijkt het project een succes.

In de kwekerij of boerderij van Het Hoogeland kunnen moeilijk plaatsbare werkgestraften hun taakstraf vervullen. Nieuw was deze formule niet. Wel nieuw was dat er een arbeidstoelatingstraject werd ingebouwd en er een professionele kracht werd ingeschakeld, betaald door de reclassering. Jan Kromkamp (natuurmens en tervent elfstedentochtrijder) bleek samen met zijn assistent Joop Keuterink een gouden duo te vormen. Tot nu toe zijn er weinig incidenten geweest. Voor Het Hoogeland is het project ook een succes. Veel bewoners van de instelling vergrijzen en zijn vaak niet meer in staat de zware werkzaamheden te verrichten. Terwijl het fysieke werk voor anderen weer veel voldoening oplevert. Kromkamp vergelijkt de situatie met die van de elfstedentocht. "Ik heb dit jaar de Elfstedentocht gereden. De mensen die het redden weten niet van ophouden. Ook ik heb die instelling. Weinig getraind, maar wel uitrijden. Diezelfde instelling verlang ik ook hier. Je kunt beperkingen hebben, maar je moet het wel proberen, en dan zien we wel waar het schip strandt!"

Wijkagenten en reclasseringswerkers vinden elkaar in Emmen

(Tees Roose)

Vrijspraak nr.4, juni 1997.

Vroeger was er veel wantrouwen tussen politie en reclassering. De eerste hulp de mensen de gevangenis in de andere kletse ze er weer uit. Voor reclassering en client was de politie vaak de vijand. Maar nu is de situatie veranderd en is de samenwerking ontdekt. In Emmen is een klein samenwerkingsverband opgezet. Jan Groen en Theo Hummel zijn wijkagenten. Als wijkagent hebben ze veel contacten met de mensen in de buurt. Ze zijn bekend in de buurt: "Als er problemen zijn in de wijk dan bellen ze niet met de politie, maar met Theo of Jan". Voor andere organisaties kunnen zij de ogen en oren zijn. Zo ook voor de reclassering. Bijvoorbeeld bij een jongen die veroor-

deeld was voor een zedendelict en weer in dezelfde wijk kwam te wonen als zijn slachtoffer. "Zowel de samenleving als de cliënt hebben er baat bij als het goed gaat". En de instellingen samen kunnen één lijn volgen.

Jeugsubcultuur en de reproductie van maatschappelijke achterstand
(Jan Terpstra)

Sociologische Gids, mei/juni 1997.

Er bestaan veel theorieën over jeugsubculturen. Deze stammen vooral uit de jaren vijftig en zestig. Omdat er sindsdien veel veranderd is (afnemende zekerheid op werk) wordt in dit artikel gekeken hoe relevant deze theorieën nog zijn. De auteur behandelt hier toe eerst de gangbare theorieën. Vervolgens beschrijft hij een onderzoek over een groep jongeren in de wijk Boma van Kanaalstad-Oost. Door de onderzoeksmethode, participerende observatie, en de levendige beschrijving wordt een duidelijk beeld geschetst van de manier van leven van 'de jongens van de Boma'.

De verschillende theorieën die er zijn over jeugdculturen komen overeen in de relatie die gelegd wordt tussen maatschappelijke achterstand en de vertoende gedragspatronen van de jongeren. Hierbij zijn twee verklaringen dominant:

1. De alwijkende jeugsubcultuur wordt toegeschreven aan een gebrek aan middelen van jongeren in achterstandssituaties om algemeen erkende doelen te bereiken (Strain).
2. De jeugsubcultuur wordt herleid tot culturele pluriformiteit.

Bij de eerste verklaring gaat men ervan uit dat jongeren uit de sociale onderlaag dezelfde doelen hanteren als hun leeftijdgenoten uit andere milieu's. Voorbeeld is de strain-theorie van Cohen (1955) die het toeschrijft aan statusproblemen. De tweede verklaring veronderstelt juist geen consensus over centrale waarden en doelen. Het gaat uit van de culturele pluriformiteit tussen de sociale lagen. Volgens Miller (1985) kenmerkt de lagere sociale klasse zich door onder andere normen: stoerheid, mannelijkheid, behoefte aan opwinding. In later onderzoek in Engeland staat de samenhang met de klassenstructuur centraal. 'De klassenstructuur is de determinerende factor'. Later empirisch onderzoek toont aan dat dit determinisme misplaatst is. In

de jaren tachtig vraagt men zich af (vooral in de Verenigde Staten) of de theorieën nog wel relevant zijn, gezien de veranderde situatie. Het verlies aan werkgelegenheid, opkomst van drugseconomieën en andere illegale handel zouden het karakter van jeugdbendes veranderd hebben. In Nederland is de situatie weer anders. Veel onderzoek is er echter nog niet uitgevoerd. Wel zijn er signalen dat in sommige milieus een 'bijstandscultuur' ontstaat.

In het onderzoek onder 'de jongens van Boma' wordt gekeken hoe de situatie van achterstand de vorming van hun leefstijl beïnvloed. Tevens in hoeverre zij putten uit een ouderlijke cultuur. Boma is een wijk die is gebouwd aan het eind van de jaren zestig en kent hechte familienetwerken (homogene bevolkingssamenstelling). Eind jaren tachtig, begin negentig wordt de wijk gekenmerkt door hoge werkloosheid, leegstand en overlast. Gedurende twee jaar heeft de auteur informatie verzameld over 57 jongeren met 33 van hen was intensief contact. Hun opleidingsniveau is laag (Ics, leao). Spijbelen, voortijdig schoolverlaten en het bewijzen autonomie te kunnen handhaven ten opzichte van school kent veel prestige bij de jongeren (het laatste ook bij veel volwassenen). School heeft ook invloed op hun zelfbeeld, zo blijkt ook uit ander onderzoek. Door deze confrontatie met de dominante samenleving (regels en criteria) ervaren zij dat ze 'falers' zijn. Met als gevolg dat ze zich afzetten tegen de regels en zich terugtrekken onder lotgenoten.

Via uitgebreide observatie en gesprekken met de jongeren zoekt Terpstra naar de betekenis van de kenmerken van de groep. Het rondhangen van de jongeren is belangrijk voor de onderlinge 'morele socialisatie'. Al lijkt de manier van omgaan (stoer, vloeken, tegen elkaar opbieden) weinig relevant, ondertussen worden de normen ontwikkeld voor het onderlinge verhoudingen. De groep is naar de 'buitenwereld' gesloten. De code bestaat dat ze elkaar niet verraden, ook al heeft dat nadelige consequenties voor de hele groep (afgelasting van een voetbaltoernooi). Maar ondanks het idee van één hechte groep, is er soms toch sprake van subgroepen. Tijdens een voetbaltoernooi worden ze opeens elkaar tegenstanders. De overname van 'hun keet' door een jongere generatie, wordt moei-

lijk geaccepteerd en toont het bestaan van leeftijdsgroepen aan. Criminaliteit bij de groep is hoog. Het symboliseert spanning, afwisseling en uitdaging. Geëtaleerd gedrag of duistere contacten kunnen prestigie verhogend werken. Maar niet alle vormen van criminaliteit wordt als acceptabel gezien. "Terwijl 'schoepen' in de supermarkt wel kan, wordt inbraak in een woning als 'echt crimineel' beschouwd." Veel jongens in Boma kijken reikhalzend uit naar het moment dat zij kunnen gaan werken. Het is een teken van volwassen zijn, en ze krijgen meer geld voor consumptie. Werk heeft prestige. "Jongens die pas werk hebben, komen vaak direct na werktijd langs op de plek waar hun vrienden rondhangen. Ze vertellen trots hoe zwaar het werk is." Maar door de afname van ongeschoolde arbeid is het voor veel jongeren moeilijk aan werk te komen. Sommigen komen tot een bijstelling van hun normen en gaan werk steeds minder zien als een bron voor trots of mogelijkheid. Alternatieven kunnen worden gevonden in de informele economie, drugshandel of criminaliteit.

- De auteur beantwoordt aan het slot de vraag: welke factoren drijven de jongens uit de situatie van maatschappelijke achterstand naar de beschreven subcultuur?
- * Onderlinge prestigie overwegingen. Ruig gedrag en het aantonen van autonomie ten opzichte van school en autoriteit.
  - * Ervaringen met dominante instituties. Ze nemen feitelijke en emotionele afstand van school of werk.
  - * Onderlinge verhoudingen tussen leeftijds-groepen. De oudere groep zorgt voor een uitstraling van 'ruigheid'. Maar de jongere groep probeert deze ook te overtreffen (concurrentie) door de oudere groep te overtreffen.
  - * Reacties van volwassenen in hun omgeving. Deze reacties kunnen verschillend zijn. Van stimuleren van schoolbezoek tot stimuleren van zwart werk of deelname aan het criminele circuit. Naast materiële beloning kan dit voor de jongere ook prestigie opleveren die hij via school of werk niet krijgt.

Hoe een gemeente een bijdrage kan leveren aan duurzame ontwikkeling

(Tilia Witte)

ROM Magazine, nr. 7/8 juli/augustus 1997.

Als vervolg op 'Agenda 21' van de Verenigde Naties kwam ook Amstelveen met een 'Lokale Agenda 21'. Daarin staan op gemeentelijk niveau de actiepunten voor een duurzame samenleving in de 21ste eeuw. Bij deze agenda is de dialoog met de eigen bevolking een essentieel element. Om echter niet in details te blijven steken of landelijke discussies te herhalen is ervoor gekozen de dialoog inhoudelijk enigszins te sturen. Het doel was dan ook om naast een groter draagvlak voor het milieubeleid ook het ontstaan van samenwerkingsprojecten met maatschappelijke organisaties te stimuleren.

Er is gekozen voor een verclustering van organisaties naar belangen en deskundigheid. Hierbij ontstonden verschillende groepen: het Amstelveense bedrijfsleven (ondernemingsvereniging en detailhandelaren), buitengebied organisatie (groenbeheer en land en tuinbouworganisaties), de Nutssector (energiebedrijven en woning coöperaties), maatschappelijke organisaties (van milieu- tot vrouwen-groepen) en buurt en wijkorganisaties. De discussie werd geleid onder de naam 'Ecoforum' door een onafhankelijk voorzitter.

De dialoog heeft een aantal dingen opgeleverd. Hoewel moeilijk te meten is het draagvlak voor het milieubeleid breder geworden. De gemeentelijke milieu-afdeling heeft haar netwerk kunnen uitbreiden. Verder bleek dat het werken met intermediaire organisaties zoals een ondernemers vereniging zeer vruchtbaar kan zijn. Het heeft ook geleid tot een aantal concrete projecten: 'Duurzaam wonen en klussen'. Naar particulieren wordt een informatiepakket gestuurd met milieuvriendelijke tips op natuurlijke momenten zoals verhuizing of verbouwing. De woning coöperaties gaan afspraken maken over duurzaam onderhoud, 'Individuele bemetering', 'Visie duurzame energievoorziening' en 'Milieubewuste verkopen' zijn andere projecten. Bij de laatste neemt de detailist het initiatief om milieuvriendelijkere artikelen te gaan verkopen. Daarnaast zijn nog projecten ontstaan als 'Energie efficiëntie in de detailhandel' en 'preventieprojecten' zoals afvalpreventie bij bedrijven.

Voor gemeenten is het belangrijk dat zij hun milieubeleid van intern naar extern

gaan richten. Samenwerking met externe groepen vraagt een meer klantgerichte benadering. Veel tijd is te besparen door vroegtijdig met vertegenwoordigers van doelgroepen te gaan praten. En een open instelling leidt ertoe dat de gemeente als een betrouwbare gesprekspartner wordt ervaren.

Het meten van aspecten van sociale steun en hun relatie met welbevinden.

(Eric van Sonderen en Johan Ormel)

Gedrag & Gezondheid nr 4, 1997.

Sociale steun kan worden gezien als een middel om je te wren tegen vervelende gebeurtenissen en (langdurige) moeilijkheden die invloed hebben op je psychische en fysieke welbevinden. De laatste jaren is hier steeds meer aandacht voor gekomen en is er meer onderzoek naar verricht. Het effect van sociale steun in problematische en alledaagse omstandigheden wordt het 'buffer' en het 'main' effect genoemd. In dit artikel wordt een vergelijking beschreven van twee instrumenten die de invloed van sociale steun meten, de SSL-I en SSL-D (Social Support List -Interactions en Social Support List -Discrepancies). De validiteit en betrouwbaarheid wordt aan de orde gesteld. Alsmede de samenhang van deze instrumenten en de klachten bij het aantonen dat sociale steun zowel een buffer- als hoofddefect heeft.

Via een 'conceptueel model' worden verschillende aspecten van sociale steun onderscheiden. In relatie met de 'gewenste steun/behoefte' is sprake van 'ondersteunende interacties'. Voorwaarde hiervoor is dat er een ontvanger en een of meerdere aanbieders zijn, kortom een 'sociaal netwerk'. Daarnaast is sprake van 'discrepanties', een tekort aan sociale steun.

Uit het in het artikel beschreven onderzoek blijkt dat de twee centrale aspecten, interacties en discrepanties, onderling verschillen in hun relatie met uitkomstvariabelen zoals welbevinden. Er is geen samenhang tussen de hoeveelheid ondersteunende interacties en welbevinden, maar wel tussen discrepanties met betrekking tot ondersteuning en welbevinden.

Verder blijkt uit de relatie tussen een tekort aan steun en welbevinden dat er inderdaad sprake is van een buffereffect. "Wie voldoende steun bij problemen krijgt heeft minder klachten dan wie een tekort aan dergelijke steun ervaart." Om een

goed beeld te krijgen van de rol die 'steun' speelt in relatie tot 'welbevinden', dienen beide instrumenten (SSL-I en SSL-D) naast elkaar gebruikt te worden. Pas dan ontstaat een goed beeld of voldoende aan de behoefte aan steun is voldaan.

De sociaal-economische dimensie van de integratie.

(J. Veenman)

Justitiële verkenningen, nr.6, 1997.

Kent ons land 'etnische minderheden' en wat is de meest wenselijke beleidsmatige aanpak? Op deze vraag probeert de auteur in dit artikel antwoord te geven. In Nederland bestaat de traditie om een bevolkingsgroep als 'etnische minderheid' te beschouwen als is voldaan aan vier voorwaarden:

- * de sociaal-economische positie is overwegend laag
- * de etnisch-culturele positie is duidelijk anders
- * door haar geringe omvang kan de groep weinig invloed in de samenleving uitoefenen
- * de drie eerstgenoemde voorwaarden gelden voor meer generaties

Veenman heeft bedenkingen bij de tweede en derde voorwaarde en richt zich in dit artikel dan ook alleen op de eerste en laatste voorwaarde. Daarbij stelt hij de vraag 'Over welke groepen gaat het en over welke indicatoren?' Hij beperkt zich tot de grootste allochtone groepen (Surinamers, Turken, Marokkanen en Antillianen) omdat daar de meeste informatie over beschikbaar is. De indicatoren zijn, de onderwijspositie, arbeidsmarktpositie, de inkomenspositie en de huisvestingspositie.

De onderwijspositie van Turken en Marokkanen blijft duidelijk achter bij die van autochtonen en bij die van Surinamers en Antillianen. Bij de arbeidsmarktpositie is het bekende beeld te zien dat de allochtone groepen 'op achterstand' staan. Ook hier is weer een verschil tussen de groepen. Bij de inkomenspositie zie je dat er zich een inkomensgroei voordoet. Maar die van de autochtone bevolking is groter, waardoor de achterstandspositie van de allochtone groepen ten opzichte van de autochtonen vergroot wordt. De huisvestingspositie laat een gunstiger beeld zien. In de jaren tachtig is een steeds gelijkmatiger beeld te zien,

zowel tussen de groepen onderling als in vergelijking met autochtonen.

Bij het vergelijken van generaties ontstaat de moeilijkheid, dat de eerste generaties in geheel andere context zijn opgegroeid. Het onderwijssysteem en de arbeidsmarkt in het land van herkomst is heel verschillend met die waar de tweede generatie in opgroeit. Daarom worden tweede generatie jongeren vergeleken met leeftijdgenoten uit de eerste generatie. De generatie vergelijking kan ook per sector worden opgesplitst. Het algemene beeld laat zien dat de allochtonen van de tweede generatie het in het onderwijs beter doen dan de eerste. Maar dat er een achterstand blijft bestaan met de autochtonen. Tweede generatie jongeren lukt het beter dan hun vorige generatie om werkzaam te zijn op het niveau waar ze voor zijn opgeleid.

De auteur komt tot het volgende algemene beeld

- * Er zijn verschillen in uitkomsten per maatschappelijke sector.
- * Er is verschil in uitkomsten tussen de groepen
- * Er is in toenemende mate verschil in uitkomsten binnen groepen.
- * De verschillen in uitkomst met autochtonen zijn nog niet verdwenen.

Hij komt dan ook tot de conclusie dat het voorbarig is bij de vier allochtonengroepen te spreken van 'etnische minderheden' gebaseerd op de voorwaarden zoals in het begin gedefinieerd. Er is wel sprake van een sociaal-economische achterstand, maar 'differentiatie' is minstens zo belangrijk geworden. In de verschillende sectoren zou men zich moeten richten op subcategorieën in kwetsbare posities. Veenman pleit daarom voor de overgang van specifiek minderhedenbeleid naar een 'gedifferentieerd allochtonenbeleid' dat aangrijpt daar waar de noodzaak bestaat en waar de mogelijkheden zich voordoen.

Kinderen voorrang!

Stichting KINDEREN VOORRANG heeft de publicatie 'Kinderen Onderweg, over kinderen op straat, op weg naar later' uitgegeven. De publicatie van 40 pagina's wil de lezers inzicht geven in de wereld van kinderen op straat. Met de publicatie wil KINDEREN VOORRANG ambtenaren, ontwerpers en politici duidelijk maken dat er meer nodig is dan hier en daar een drempel of een wipkip om een woonomgeving voor kinderen aantrekkelijk te maken.

In het eerste deel van de publicatie 'Kinderen Onderweg' wordt geschetst hoe drie kinderen van verschillende leeftijden en in verschillende soorten wijken, naar hun straat en buurt kijken en wat daaraan mankeert. In het tweede deel worden oplossingen aangedragen voor verkeersknelpunten op blok-, buurt- en wijkniveau. De oplossingen variëren van betaald parkeren en het gedeeltelijk autovrij maken van straten tot de herinrichting van de

bebouwde kom tot verblijfsgebied. Kinderen zijn geen doorsnee verkeersdeelnemers. Ze spelen altijd, ook als ze onderweg zijn. Dat betekent dat de omgeving waarin kinderen zich bewegen optimaal veilig moet zijn. Een verkeersveilige buurt is voor kinderen belangrijk, maar het is niet synoniem aan goede speelruimte. Daarom pleit KINDEREN VOORRANG in de publicatie 'Kinderen Onderweg' voor samenhangende maatregelen op het gebied van verkeersveiligheid, parkeerbeleid, autogebruik en stedenbouw. KINDEREN VOORRANG wil met deze uitgave de meest intensieve gebruikers van de openbare ruimte, kinderen, onder de aandacht van beleidsmakers en ontwerpers brengen. De stichting is van mening dat bij veel recente nieuwbouw en herinrichtingsprojecten vooral gekeken wordt naar de esthetische kant en minder naar de gebruikswaarde van de openbare ruimte. De publicatie

'Kinderen Onderweg' werd in opdracht van KINDEREN VOORRANG geschreven door Dick Jansen. De uitgave kwam tot stand dankzij een bijdrage van het Regionaal Orgaan Verkeersveiligheid Noord-Holland.

De publicatie kost f 12,50 en is verkrijgbaar bij KINDEREN VOORRANG.

Voor meer informatie kunt u contact opnemen met het secretariaat van KINDEREN VOORRANG, tel. 020-6826322

Contactpersonen zijn:
Ute Breithaupt
(beleidsmedewerker)
en Marion Schreuder
(bureaucoördinator).

“Want vrouwen dragen de buurt”

Een essay over buurtvrouwenwerk, perspectief voor meer samenhang in de buurt. Loek Timmer en Hillie van Netten, St. IMCO.

Wie dit boekje bestelt krijgt niet alleen een interessant essay, zoals de titel belooft, maar ook nog een leuke bijlage met acht inspirerende praktijkvoorbeelden van buurtvrouwenwerk. In het essay wordt een vergelijking gemaakt tussen buurtvrouwenwerk midden jaren tachtig en nu. Veel meer dan toen is het werk geïntegreerd in algemene buurtvoorzieningen. Soms is dan een verbetering/verrijking; soms ook worden de inzet en specifieke belangen en behoeften van vrouwen daardoor onzichtbaar.

De schrijfsters hebben veel goede praktijken in hun provincie gevonden en ze zijn overwegend positief over het buurtvrouwenwerk in en vanuit sociaal-cultureel werk. Ze kijken kritisch naar de rol van professionals: zijn die ondersteunend? Is er voldoende ruimte voor inbreng van de vrouwen zelf? Nu het sociaal-cultureel werk verschuift van accommodatie-gericht naar buurtgericht en daarmee sociale cohesie weer een grotere aandacht krijgt, zien de schrijfsters de stijl van de professionals meer 'opbouwwerk-achtig' worden.

Het Moedercentrum-concept krijgt apart aandacht, omdat hier een ontwikkeling gaande is die "...een tegenpool" wordt genoemd van de tendens om alle vrouwen/doelgroepenwerk te integreren in algemeen buurtwerk". Of dit concept past in een buurt hangt van allerlei factoren af.

Nadrukkelijk pleiten de schrijfsters voor een duidelijke verankering van het buurtvrouwenwerk in het beleid en de methodieken van de welzijnsinstellingen. "...een goed ontwikkeld buurtvrouwenwerk is van grote betekenis voor de sociale samenhang en de leefbaarheid in wijk en dorp. Want vrouwen dragen de buurt!"

St. IMCO, Noord-Holland,
tel. 0299 418700, prijs f20,- excl. verzendkosten.

Ouder-Kind-Centra

St. TANDEM/Nijmegen heeft een 'Werkboek Ouder-Kind-Centra' uitgegeven, dat in nauwe samenwerking met het LCO-project Moedercentra Nederland werd samengesteld. Het boek richt zich primair op initiatiefgroepen en beginnende Moedercentra. Het bevat o.a. een procesverslag van de beide Ouder-Kind-Centra in Nijmegen, achtergrondinformatie over de werkprincipes van het Moedercentrum-concept, beschrijvingen van enkele activiteiten en een groot aantal bijlages vanuit de MC-praktijk, zoals programmafolders, begrotingen, brieven en deelprojecten.

Informatie:

TANDEM West, 024-3770233
prijs: f25,- excl. verzendkosten.
(losbladig, bedoeld voor ringband-gebruik)

VAKCONFERENTIE

donderdag 27 november in Restaurants Engels te Rotterdam

DE WIJK GEDACHTE

the return of a pink elephant

DE GEDACHTE WIJK

Buurt en wijk, ooit gedacht als het ideale niveau om aan harmonieus samenleven vorm te geven, later gediagnostiseerd als 'ijl integratie-kader', vervolgens begraven onder het motto 'de buurt is dood', decennialang ontvlucht door elke functie die schaalvergrotings- of specialisatie-kansen zag, en thans onderhevig aan een re-invasie door elke instantie, instelling en functie die het (semi-)publieke spectrum rijk is: the return of a pink elephant!

"Het gaat er dus om hoe de sociale organisatie van de wijk en de stad moet worden, opdat de kloof tussen overheid en burgerij overbrugd, de belangstelling voor gemeenschapszaken aangewakkerd wordt en de enkeling weer gelegenheid krijgt medeverantwoordelijkheid te dragen..."
(W.F. Geyl in Bestuurswetenschappen 1947)

"Ik ben benieuwd wanneer het Koninklijk Huis haar eerste dependance in mijn straat opent..."

(Jan Blokker in De Volkskrant 1997)

VAKCONFERENTIE OPBOUWWERK '97

met in het ochtendgedeelte als inleiders

* Prof. Dr. Jan-Willem Duyvendak

* Mr. Dr. Joyce Hes

* Drs. Hans Simons

met in het middag-gedeelte als inleiders

* Mieke Rats

* Wil van de Leur

met workshops onder leiding van

* Ed Kooger

* Paul Vlaar

* Jur de Haan

de constructie-werkplaats in met een opdracht

* in kleine groepen

en met als extra's

* de presentatie van het geheel herziene

Handboek Opbouwwerk, Methoden, Technieken en Terreinen van Dr. Haary Broekman

* de presentatie van het SBO-cahier over de Campagne-aanpak van Anne van Veenen (red.)

DE WIJK GEDACHTE

DE GEDACHTE WIJK

Programma

- 10.00 uur: Zaal open, registratie, koffie
10.30 uur: Opening en toelichting door SBO-Voorzitter Dr. Gerard de Kleijn
- 10.45 uur: Inleiding Prof. Dr. Jan-Willem Duyvendak, hoogleraar Wetenschappelijke Grondslagen Opbouwwerk aan de Erasmus Universiteit Rotterdam
(invalshoek: de beleidsvorming aangaande buurt en wijk in relatie tot sociale cohesie)
- 11.15 uur: Inleiding Mr. Dr. Joyce Hes, sociaal onderzoeker en jurist
(invalshoek: draaglast en draagkracht in wijken, m.n. vanuit sociaal-emanipatorisch perspectief, mede aan de hand van een 'case')
- 11.45 uur: Inleiding Drs. Hans Simons
(invalshoek: bestuurlijke aspecten van 'de wijk', uit oopunt van beleid en beheer; ook in relatie tot decentralisatie/deconcentratie en wijkoverstijgende vraagstukken)
- 12.15 uur: Gelegenheid tot vragen & Zaal-discussie en afsluiting ochtendgedeelte door SBO-Voorzitter Dr. Gerard de Kleijn
- 12.45 uur: Lunch & Ontmoeting
- 14.00 uur: Inleiding Mieke Rats, coordinator CMV Hogeschool West-Brabant
(invalshoek: toegenomen complexiteit en de professionele integriteit in de beroepsuitoefening, tevens presentatie van de uitkomsten van een verkennend onderzoek hierover onder beoepsgenoten)
- 14.20 uur: Inleiding Wil van de Leur, Landelijk Centrum Opbouwwerk
(invalshoek: buurt en wijk, lanceerbasis of doodlopende weg, is de burger een klant of een partner, is de bewoner een consument of een initiator, is de 'integrale aanpak' een hele vooruitgang of 'a pain in the ass')
- 14.40 uur: Met Koffie & Thee op weg naar de Workshops
- 15.00 uur: Open-gaten-dam-discussies in drie Workshops o.l.v. resp.
* Jur de Haan
* Ed Kooger
* Paul Vlaar
- 15.45 uur: De 'pressure-cooker': Conferentie-voorzitter Dr. Gerard de Kleijn kondigt plenair de opdrachten aan voor het werk in de constructie-werkplaatsen
- 16.30 uur: Jurening van de opbrengsten uit de constructie-werkplaatsen tijdens een drankje na en bekroning van de origineelste productie door SBO-Voorzitter Dr. Gerard de Kleijn
- 17.30 uur: Einde Vakconferentie Opbouwwerk '97.

DE WIJK GEDACHTE

D o n d e r d a g 2 7

n o v e m b e r

Congrescentrum Engels
te Rotterdam

Samenwerkingsverband Beroepsontwikkeling
Landelijk Centrum Opbouwwerk

DE GEDACHTE WIJK

a pink elephant revisited or re-invented?

Op de kop af vijftig jaar geleden verscheen in het kakelverse blad Bestuurswetenschappen (1e jaargang, nummer 7) een artikel over de 'wijk-gedachte' van de hand van W.f. Geyl.

Naar believen zijn buurt en wijk in de daarop volgende decennia als een reddend orderings- en beheersings-kader, dan wel als een nostalgisch vertoog over een versleten 'ijl integratie-kader', of ook wel als authentieke bron van vitale sociale emancipatie neergezet.

Die vertogen waren veelal gebaseerd op statistisch-demografische vertrekpunten enerzijds of ideologische uitgangspunten anderzijds.

De algemene maatschappelijke ontwikkeling was evident: schaalvergroting en specialisatie dicteerden functie-verlies voor wijk en buurt. Maar in het discours was er maar weinig oog voor meer precieze waarneming, t.w. dat die algemene maatschappelijke ontwikkeling in de ene wijk (de boven-modale) inderdaad de 'ijlheid' bewerkstelligt, maar in de andere (de sub-modale) eens te meer op-elkaar-drukt.

Inmiddels zijn dergelijke vraagstellingen volstrekt achterhaald.

Er kan geen twijfel over bestaan dat buurt en wijk thans beschouwd worden als een disciplinerings- en interventie-kader; en dat tal van functies die in eerdere decennia buurt en wijk met graagte 'ontvoden' daar nu weer harde of zachte landingen wensen te maken.

Sterker nog: functies die nooit op buurt-niveau verkeerd hebben (zoals de rechtspraak) zien buurt en wijk nu als 'last resort'. Enige tijd geleden maakte Volkskrant-columnist Jan Blokker een badinerende optelsom van die beweging 'richting' buurt met als uitsmijter: 'Ik ben benieuwd wanneer het Koninklijk Huis haar eerste dependance in mijn straat opent'.

De Vakconferentie Opbouwwerk '97 snijdt deze ontwikkeling langs twee lijnen aan:

- * wat is kenmerkend aan dit zich 'verankerend' integraal en territoriaal binnen-gemeentelijk beleid
- * welke betekenis valt er aan te ontfemen voor de bewerktuiging en uitoefening van het opbouwwerk-ambacht en professioneel integere beroepsuitoefening

AANMELDINGSFORMULIER

VAKCONFERENTIE OPBOUWWERK '97 op donderdag 27 november 1997 in Restaurants Engels te Rotterdam

DE WIJK GEDACHTE

the return of the pink elephant

DE GEDACHTE WIJK

voor- en achternaam:

instelling/organisatie:

straatadres/postbus:

postcode en plaats:

telefoon/fax:

Registratie van de deelnemers geschiedt in volgorde van binnenkomst.

De aanmeldingsformulieren kunnen zowel per post als per fax worden aangeleverd:

Vakconferentie Opbouwwerk '97

Prinsegracht 51,

2512 EX Den Haag.

Fax-adres:

070 3809973.

De deelname-prijs bedraagt Fl. 185,00 all-in en omvat: conferentie-deelname, conferentie-documentatie, koffie & thee, de lunch en een drankje en borrelhapje, alsmede een uitgebreid conferentie-verslag en last but not least de mogelijkheid op tijdens de conferentie-dag met een stevige korting in het bezit te komen van het geheel herziene Handboek Opbouwwerk, Methoden, Technieken en Terreinen, alsook van het SBO-cahier over de Campagne-aanpak in het opbouwwerk. Betaling: na aanmelding ontvangt U een accept-giro-kaart. Daarna volgt tijdige toezending van het toegangsbewijs en de conferentie-map.

**Voor vragen of inlichtingen kunt U terecht bij het secretariaat:
Patty Schellekens (070 3804431).**

Een beetje kunnen kletsen is

Gezellige gezondheidsvoorlichting voor 50+ vrouwen

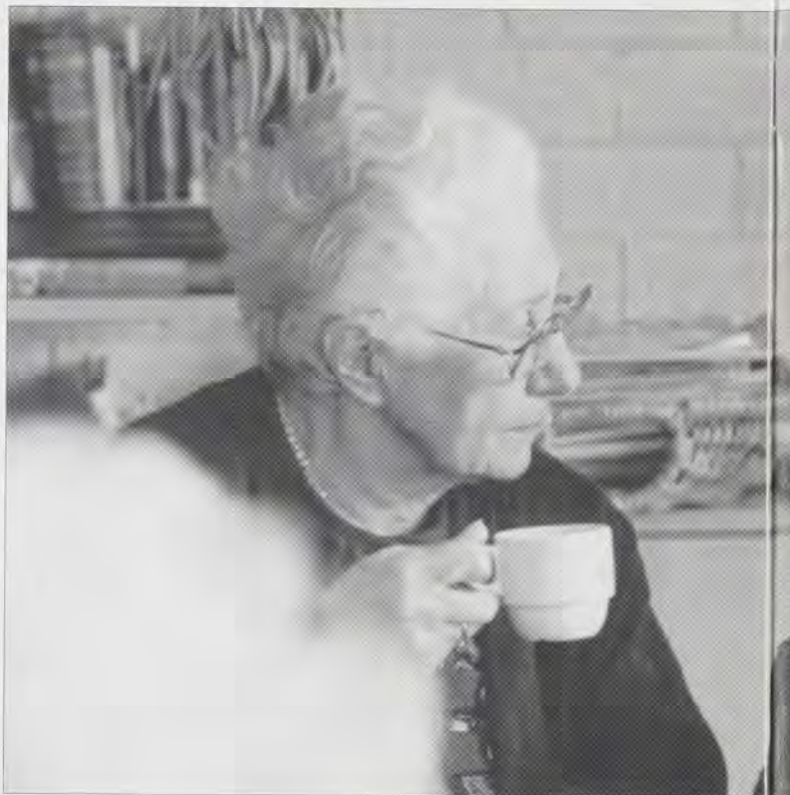
door Lea den Broeder, projectmedewerker bij Aletta, Landelijk Centrum voor Vrouwegezondheidszorg en Marleen van der Heijden, student Sociale Gerontologie

Werken aan een toegankelijker informatie-aanbod over gezondheid, gezondheidszorg en hulpverlening voor oudere vrouwen. Dat was de opdracht voor Aletta, Landelijk Centrum voor Vrouwegezondheidszorg toen in 1995 het landelijke project Grijs op eigen Wijs van start ging. Oudere vrouwen vormen echter geen homogene groep. Er zijn talloze verschillen tussen vrouwen boven de 50 aan te wijzen. Dat betekent dat er niet één goede manier is om gezondheidsinformatie aan te bieden, maar dat er naar verschillende doelgroepen gekeken moet worden. 50+ vrouwen in achterstandssituaties zijn zo'n - vaak vergeten - groep. Een gezondheids cursus die op experimentele basis werd gegeven in gezondheidscentrum Samen Beter te Den Bosch Oost, is door Aletta als uitgangspunt genomen om het begrip toegankelijkheid voor deze groep meer inhoud te geven.

Vanuit de vrouwen zelf

Mensen - mannen en vrouwen - uit sociaal economische achterstandssituaties worden door gezondheidsvoorlichters vaak als 'onbenaderbaar' of 'onbereikbaar' beschouwd. Zij lijken niet voor informatie open te staan en gedragsverandering, een gezondere leefstijl, lijkt niet plaats te vinden. Er is al heel wat onderzoek verricht naar manieren om effectief gezondheidsvoorlichting te geven aan deze 'onbereikbaren'.

Uitgangspunt van het Grijs op eigen Wijs deelproject 'Toegankelijkheid van informatie en kennis voor oudere vrouwen' van Aletta vormde echter het perspectief van de vrouwen zelf. Welke vragen hebben zij, en hoe kun je hen antwoorden bieden waar zij mee uit de voeten kunnen? Het zijn vragen die voortkomen uit de centrale doelstelling van Grijs op eigen Wijs: het bevorderen van de weerbaarheid en mondigheid van oudere vrouwen (Bisschop 1994). Deze invalshoek sloot goed aan bij de visie en werkwijze van gezondheidscentrum Samen Beter, waar de behoeften en vragen van de wijkbewoners centraal staan (Paes 1995). Sleutelwoord is hier het onvertaalbare 'empowerment', dat begrippen als mondigheid, weerbaarheid en zelfredzaamheid voor een groot deel overlapt. Het lag

daarom voor de hand om te zoeken naar een mogelijkheid tot samenwerking. Dit temeer omdat uit onderzoek van Aletta onder 50+ vrouwen bleek, dat zij gezondheidsinformatie bij voorkeur in de eigen buurt of wijk halen (van Bavel en den Broeder 1997). Die mogelijkheid deed zich al spoedig voor. Bij Samen Beter zou op korte termijn gestart worden met een gezondheids cursus voor 50+ vrouwen. Het toeval wilde dat deze gebaseerd zou zijn op het door Aletta, in samenwerking met de ouderenbond ANBO, ontwikkelde voorlichtingsprogramma '50+ vrouwen, de zorg in eigen hand' (Aletta 1994, van den Berg 1995). Zo werd besloten tot een evaluatieve studie van deze aangepaste vorm van de cursus.

Intensieve werkwijze

Bij Samen Beter bestaat veel ervaring met het werken met groepen vrouwen met een lage sociaal economische status, onder meer in gezondheidsvoorlichting. Daarbij is de achtergrond van de vrouwen steeds een belangrijk uitgangspunt: wat is hun manier van leven en beleven, hoe zijn zij gesocialiseerd, hoe werkt hun maatschappelijke positie hierin door? In een groep wordt hierop ingespeeld (Paes 1991). Hoe dat dan precies in zijn werk gaat als het oudere vrouwen en gezondheid betreft was onderwerp van Aletta's evaluatie. De werkwijze die daarbij gekozen werd was zeer intensief. Alle cursusbijeenkomsten werden bijgewoond en geobserveerd. Ook bij voorbereidingsgesprekken van de beide begeleidsters en bij het 'napraten' was een medewerkster van Aletta aanwezig.

Daarnaast zijn er interviews gehouden met de begeleiders en deelnemers. Tenslotte zijn er ten behoeve van het onderzoek enkele evaluatiemomenten in de cursus gelast, zodat Aletta aanvullende informatie kon verzamelen. De centrale onderzoeksvraag was:

Hoe wordt getracht via deze gezondheids cursus aan te sluiten bij de behoeften, wensen, leefsituatie en beleevingswereld van oudere vrouwen in sociaal economische achterstandssituaties? Wordt de aansluiting bereikt? En wat betekent dat voor de vrouwen zelf?

Concreet betekende dit dat er gezocht werd naar antwoorden op vragen als:

- * Hoe wordt de cursus voorbereid, welke keuzes worden daarbij gemaakt en waarom?

- * Wat kenmerkt de werkwijze van de begeleiders?
- * Hoe slaagt de cursus erin informatie over te brengen aan de groep?
- * Wat zijn reacties van de deelnemers?

De achterliggende gedachte bij dit alles was dat de bevindingen bij Samen Beter gebruikt zouden kunnen worden voor soortgelijke cursussen op andere plaatsen.

Intuïtie en reflectie

Wat heeft deze studie nu opgeleverd? Een van de resultaten is dat keuzes die de begeleiders 'intuïtief', vanuit gevoel en ervaring maakten, expliciet werden gemaakt. De begeleiders hebben dit als heel positief ervaren. Het bood hen aanleiding en mogelijkheid om over hun eigen werk te reflecteren. Keuzes die vanzelfsprekend leken, bleken op goede redenen gebaseerd te zijn. Belangrijker echter is dat de onderzoeksresultaten laten zien dat de cursus inderdaad bij de deelnemers aansloot en hoe dat werd bewerkstelligd. Daarmee kan er tevens worden aangegeven aan welke criteria groepsmatige gezondheidsinformatie aan oudere vrouwen met een lage sociaal economische status moet voldoen om voor hen toegankelijk te zijn. Hieruit kunnen weer richtlijnen worden afgeleid voor het opzetten en uitvoeren van soortgelijke cursussen.

Plaatjes uitknippen

Zo'n criterium is dat de cursusinhoud op flexibele wijze moet aansluiten bij de interesses van de deelnemers. Zoals voor veel mensen met een soortgelijke sociaal economische achtergrond is het voor deze oudere vrouwen moeilijk om te verwoorden aan welke informatie zij behoefte hebben (Muskens en van Oorschot 1985). Daarom moet er ruimte zijn deze 'latente' informatiebehoefte geleidelijk gedurende de cursus naar boven te laten komen. En deze informatiebehoefte moet vervolgens herkend en beantwoord worden. Dat betekent, naast veel ruimte te bieden voor eigen inbreng van de vrouwen, dat er met een 'open' draaiboek gewerkt moet worden. Bij Samen Beter kreeg dit de vorm van een bestaand voorlichtingsprogramma waarvan naar believen werd afgeweken. Er werden onderwerpen aan toegevoegd en er werden stukken weggelaten. Soms werd er ander illustratiemateriaal gebruikt. Een van de vrouwen kwam bijvoorbeeld met

een uitgeknipt tijdschriftartikel aan. Dit kwam dan ook aan de orde. Een flexibel draaiboek kan echter ook een modulaire vorm hebben, waarbij een keuze gemaakt kan worden uit verschillende mogelijkheden. Het criterium van flexibiliteit stelt daarnaast eisen aan begeleiders. Zij moeten in staat zijn signalen van de deelnemers op te vangen en hier op creatieve wijze mee om te gaan. Het is bijvoorbeeld niet denkbeeldig dat een begeleider bij gebrek aan kant en klaar voorlichtingsmateriaal plaatjes uit oude tijdschriften zal moeten knippen!

Dubbeltje

Een ander belangrijk criterium is het versterken van het zelfvertrouwen en de weerbaarheid van de vrouwen in de cursus. Oudere vrouwen, zoals de deelnemers aan de gezondheids cursus bij Samen Beter hebben vaak weinig zelfvertrouwen. Deels heeft dit te maken met de invloed van een zekere armoedecultuur in dergelijke wijken, waarin het van generatie op generatie doorgegeven gevoel dat je maar weinig aan je eigen situatie kunt veranderen een grote rol speelt; wie voor een dubbeltje geboren is zal nooit een kwartje worden (SCP 1997). Dit gevoel leefde ook bij de Samen Beter vrouwen. Zo vertelden zij meer over wat hen overkomen was, bijvoorbeeld dat zij hun man verloren hadden of oma waren geworden, dan over wat zij zelf in hun leven veranderd hadden. Plannen voor de toekomst maken deden zij eveneens nauwelijks.

De sociale positie ALS VROUW is echter ook een belangrijk gegeven (Emancipatieraad 1995). Voor de vrouwen in Den Bosch Oost was de enig beschikbare 'toegewezen' status die van echtgenote, moeder en grootmoeder. Jezelf wegcijferen en veel voor anderen doen was daarbij het belangrijkste. Zelf ergens voor kiezen, of nadenken over je eigen leven en lichaam paste daar niet goed bij. Ook vonden de vrouwen zichzelf 'dom'.

Naar de algemene praktijk vertaald betekent dit ondermeer: ervoor waken de vrouwen niet te overdonderen met te veel of te moeilijke (ontoegankelijke) informatie en het naar boven halen van de eigen (ervarings)kennis waarover de vrouwen al beschikken. De deelnemers in den Bosch merkten met trots dat zij eigenlijk al veel meer wisten dan zij zelf dachten.

Sociale contacten

Aansluiten bij de belevingswereld van 50+ vrouwen uit een achterstandswijk betekent ook erkenning van wat voor hen aantrekkelijk is. Toen de deelnemers bij Samen Beter na afloop van de cursus gevraagd werd wat zij ervan hadden gevonden was de eerste reactie: het was hartstikke gezellig! Ook aan het begin van de cursus gaven enkele vrouwen desgevraagd aan dat zij zich ervoor hadden aangemeld omdat zij behoefte hadden aan gezelligheid en sociale contacten. De begeleidsters wisten dat dit voor veel vrouwen een motief was om ergens aan mee te doen. Heel pragmatisch redeneerden zij: het maakt niet zoveel uit WAAROM ze meedoen, als er maar een opening wordt gecreëerd om met deze groep in gesprek te raken over gezondheid. Zij zorgden er daarom ook voor dat die gezelligheid geboden werd, met een bloemetje op tafel en pauzes waarin de vrouwen even met elkaar konden bijpraten. Want, zoals één van de deelnemers zei: 'een beetje kunnen kletsen is ook wel leuk!'

Lange termijn

Een laatste criterium betreft de verwachtingen ten aanzien van resultaten van een cursus. Deze moeten realistisch zijn. Het is moeilijk te meten in hoeverre informatie ook leidt tot ander (gezonder of zelfbewuster) gedrag. Mensen, dus ook vrouwen uit achterstandssituaties veranderen bovendien hun attitude of gewoonten niet van de ene op de andere dag. Vaak is er veeleer sprake van een lange termijnontwikkeling, waar het meedoen aan een cursus een onderdeel van is. Een cursus zou daarom niet op zichzelf moeten staan, maar ingebed moeten zijn in een breder geheel aan activiteiten op het terrein van gezondheidsbevordering zodat zo'n ingezette ontwikkeling voortgang kan vinden. Voor oudere vrouwen die door het volgen van zo'n cursus aan het denken zijn gezet over hun eigen gezondheid moeten er mogelijkheden zijn om antwoord te krijgen op vragen die daarop aansluitend opkomen of ondersteuning bij het veranderen van hun gezondheidsgedrag. Een vrouw die bijvoorbeeld naar aanleiding van een cursus gezonder wil gaan eten, moet ergens terecht kunnen voor informatie en advies. Daarnaast zou het interessant zijn om een langer lopende studie uit te voeren naar ontwikkelingen in gezondheidsbe-

wustzijn en gezondheidsgedrag van oudere vrouwen in achterstandssituaties.

Hoe verder?

De resultaten van de studie bij Samen Beter hebben geleid tot een aantal criteria en aanbevelingen ten aanzien van groepsvoorzichting aan oudere vrouwen uit achterstandssituaties die in het voorgaande kort zijn samengevat. Natuurlijk valt er echter nog veel meer over dit onderwerp te zeggen. Vooral zou uitwisseling tussen mensen die werkzaam zijn op het terrein van ouderen, vrouwen en gezondheidsvoorzichting interessant zijn. Als vervolg op Aletta's studie zal er daarom in het komende jaar een aantal studiedagen worden georganiseerd door Aletta en het Landelijk Centrum Opbouwwerk gezamenlijk. Hopelijk zal dat leiden tot veel nieuwe en vruchtbare initiatieven, waar deze groep 50+ vrouwen haar voordeel mee zal kunnen doen.

Literatuur

Aletta, Centrum voor Vrouwegezondheidszorg, '50+ vrouwen, de zorg in eigen hand, 6 themabijeenkomsten over vrouw zijn, ouder worden en gezond blijven, handleiding', Aletta, Utrecht 1994.

M.A.P. van Bavel en J.M. den Broeder, Voor de een is het een doolhof, en de ander weet de weg... Onderzoeksverslag, Aletta, Utrecht 1997

Angeline van den Berg, Maria van Bavel en Henny Nelissen, Het lichaam is een kostelijk bezit: informatie en tips over gezondheid voor 50+ vrouwen, Aletta, Utrecht 1995.

Liesbeth Bisschop (red), Grijs op eigen Wijs. Het werkplan 'oudere vrouwen en vrouwenhulpverlening', in opdracht van het Ministerie van WVC, 1994

Emancipatieraad, Oudere vrouwen: sekske telt, Emancipatieraad, Den Haag 1995.

G. Muskens en W. van Oorschot, Informatiebehoeften, informatiezoekgedrag, moeilijke doelgroepen Balans van de eerste fase van een themaproject, IVA, Tilburg 1985.

Mariet Paes, Buurtgericht Vrouwen Gezondheidswerk, serie Community

based lokaal gezondheidsbeleid, Wozon, Sittard 1991.

Mariet Paes, Schakels voor een gezondere buurt, in: MO/Samenlevingsopbouw 130/131, 1995, pp 56-58.

Armoedemonitor, Sociaal Cultureel Planbureau, Rijswijk 1997

Grijs op eigen Wijs is een landelijk project, gericht op het verbeteren van het welzijn van en de hulpverlening en zorg voor oudere vrouwen. Het bestaat uit drie deelprojecten op het terrein van thuiszorg, zelfhulp en toegankelijkheid van informatie. Er wordt samengewerkt door de drie landelijke ouderenbonden Unie KBO, ANBO en PCOB, Aletta, Landelijk Centrum voor Vrouwegezondheidszorg en TransAct, Nederlands centrum voor sekspecifieke zorgvernieuwing en bestrijding seksueel geweld. Het ministerie van VWS financiert het project, dat eind 1997 wordt afgerond. Het deelproject 'Toegankelijkheid van informatie en kennis voor oudere vrouwen' wordt uitgevoerd door Aletta in samenspraak met de ANBO.

Informatie over dit project is te vinden op de

Aletta, Landelijk Centrum voor Vrouwegezondheidszorg, Maliesingel 45, 3581 BM Utrecht, tel 030 233 23 04. Informatie over Grijs op eigen Wijs is verkrijgbaar bij: TransAct, Vinkenburgstraat 2a, 3512 AB Utrecht, tel 030 2304006.

Europese structuurfondsen in discussie

Hieronder volgt een samenvatting van een paper dat is geschreven door Gabriel Chanan, directeur onderzoek van de Community Development Foundation te Londen. In dit paper zet hij op een rijtje waarom volgens hem de Europese Structuurfondsen anders zouden moeten worden aangewend. De kern van het betoog komt neer op meer lokale inzet van gelden ten behoeve van samenlevingsopbouw, teneinde zwakke lokale economien op te krikken, werklozen weer aan het werk te zetten en 'last but not least' de omgeving van sociaal zwakkeren te versterken. Dit in plaats van gelden toe te kennen per regio, en puur gericht op bestrijding van werkloosheid. Een pleidooi voor subsidie ten behoeve van een soort 'flankerend beleid' met een sterker lokaal accent.

In een begeleidende brief stelt Chanan dat de meeste politici meer bezig zijn met het vinden van een passende verdeelsleutel voor de subsidieverlening dan met het mogelijke effect van de in te zetten gelden. Ofschoon de totale omvang van dit programma niet zal toenemen blijft het het op één na grootste stimuleringsprogramma op de begroting. Volgens Chanan en zijn collega's zou deze geldstroom gemeenschappen meer invloed moeten geven op hun eigen ontwikkeling. Het zou een lokale economische impuls moeten geven die de democratie, de ecologie en de relatieve economische zelfstandigheid ten goede komt. Het stuk is geschreven om dit gezichtspunt in te brengen in het debat, zowel in Europese kring als in Groot-Brittannië zelf, tijdens het voorzitterschap van dat land in 1998.

In de periode 1997-1999 wordt het kader van de Europese Structuurfondsen herzien. De Europese Commissie stimuleert het debat en de Engelse regering wil ook een intern debat teneinde met een meerderheidsstandpunt te kunnen spreken namens het eigen volk. Chanan is minder gericht op de vraag 'wie hoeveel subsidie zou moeten krijgen' dan op de inhoudelijke voorwaarden die worden gesteld aan subsidieverlening. Volgens hem kun je het verhaal in drie punten samenvatten:

* Community involvement (betrokkenheid van de gemeenschap) - de betrokkenheid van de lokale gemeenschap zou een standaard component in de ontwikkelingsplannen moeten zijn.

* Een integrale benadering van de lokale economie - teneinde de ontwikkelingsplannen meer inclusief en innovierend karakter te geven ten aanzien van de ontwikkeling van de lokale economie.

* Niet alleen gericht op werklozen - de ontwikkelingsplannen gericht op emancipatie van werklozen, door middel van scholing, vrijwilligerswerk en werkervaringsplaatsen zouden uitgebreid moeten worden met voorzieningen voor de 'non-employed' - zij die niet tot de beroepsbevolking behoren.

De noodzaak voor betrokkenheid van de lokale gemeenschap (wij zouden dat denk ik, particulier initiatief noemen) schuilt in het feit dat de meeste vrijwilligersverbanden op lokaal niveau zijn georganiseerd. En het zijn de bewonersorganisaties die de meeste mogelijkheden bieden om in achterstandswijken de negatieve spiraal van armoede en deprivatie te keren.

Gabriel Chanan heeft zich laten inspireren door het werk van het Landelijk Samenwerkingsverband Achterstandsgebieden dat evenementen heeft georganiseerd ten behoeve van bewoners in het kader van het Grote Stedenbeleid en URBAN. Het is echter jammer dat de auteur deze 'voorbeeldwerking' niet tot uiting heeft laten komen in de tekst. Desgevraagd vertrouwde hij mij toe dat het paper een reactie is op een nota die is uitgebracht door DGXVI van de Europese Commissie, "Towards an Urban Agenda for the European Union". Chanan heeft zich daarom noodgedwongen moeten beperken tot de theoretische bespiegelingen die nu het paper vormen.

Niettemin een interessant stuk dat voor collega's in het land die opereren in het kader van de Europese steunfondsen, waarde kan hebben. Ook zal het voor de auteur waardevol zijn om hier 'feedback' op te krijgen.

Een kopieje kan worden opgevraagd bij het Landelijk Centrum Opbouwwerk, Panny Garbis, tel. 070-3804431. Gabriel Chanan kan worden bereikt bij de Community Development Foundation, 60 Highbury Grove, London, N5 2AG UK. Tel: 01144 171 226 5075. Fax: 01144 171 704 0301.

Wel thuis!?

Congres 28
november 1997

1987 was het 'Jaar van de daklozen'. Wereldwijd werd aandacht gevraagd voor dit fenomeen. In Nederland was het op dat moment een marginaal fenomeen, maar... groeiende. 1987 was het jaar van de erkenning van de dak- en thuisloosheid als probleem. Het was een startpunt voor systematische beleidsontwikkeling. Het gaf een sterke impuls aan de ontwikkeling van allerlei nieuwe hulpvormen.

In de tien jaar tussen 1987 en 1997:

* groeide het probleem; het aantal dak- en thuislozen jong en oud is gestaag verveelvoudigd;

* veranderde populatie: werd 10 jaar geleden bij daklozen vooral gedacht aan volwassen mannen met een alcoholprobleem, nu is er een grote variëteit in de populatie zichtbaar: jong en oud, al dan niet verslaafd aan alcohol of drugs, kampeert met psychiatrische problematiek, van alle mogelijke etnisch-culturele achtergrond, asielzoekers, economische migrant, legaal of illegaal.

* werd er een gedifferentieerd systeem van hulpverleningsvoorzieningen ontwikkeld;

* leidden maatschappelijke ontwikkelingen tot nieuwe oorzaken en trends;

* kwam er een discussie op gang over kwaliteit van de zorg en positie van de cliënt bij de bepaling van het hulpaanbod. Begrippen als 'hulp-op-maat', 'cliënt-gestuurde zorg' en 'cliëntgerichte organisatie' deden hun intrede.

De variatie in en vormgeving van de hulpverlening aan dak- en thuislozen nu en in de komende jaren, vormen de centrale thema's van deze conferentie. Vét! Cliëntgericht en vraaggestuurd Adequate hulpverlening is gebaseerd op een gedegen analyse van ontwikkelingen die dak- en thuisloosheid beïnvloeden. Maar ook op de problematiek en hulpvraag van degenen die dak- en thuisloos zijn (geworden). Daarbij speelt een veelheid van factoren een rol. Ontwikkelen van een hulpaanbod betekent per definitie 'verdelen van de schaarse' en keuzes maken. Op alle niveaus: beleid, management, uitvoering, methodiek-ontwikkeling. Welke motieven en visies aan die keuzes ten grondslag liggen, en of het aanbod aanslaat (kwaliteit, cliënttevredenheid), moet continu kritisch worden bekeken.

vét. Nieuwe werkverbanden
Het Nederlandse voorzieningenpakket is opgedeeld in sectoren: Maatschappelijke opvang, GGZ, verslavingszorg, jeugd-

Panel toetst Inzet & Uitkomst

hulpverlening, politie, woningbouwsector en buurtvoorzieningen krijgen onontkoombaar te maken met dak- en thuislozen. Zij doen iets voor of met deze groep mensen, of zouden iets moeten doen. In veel situaties kan alleen de alom geprezen 'geïntegreerde benadering' soelaas bieden. Het vormen van intersectorale werkverbanden blijkt vooralsnog iets weerbarstigs in zich te dragen. Al zijn er vele kleinschalige voorbeelden van werkverbanden op uitvoerend niveau, die de sleutel blijken tot succes. Zij dragen bij tot adequate hulp-op-maat.

Het programma kent een plenair gedeelte met lezingen en paneldiscussie alsmede twee deelsessies, waarbij de deelnemers kunnen kiezen uit een aanbod van 16 workshops. Daarbij zullen o.a. Hans den Oudendammer, wethouder te Rotterdam, Kees Loosman, LVT Amsterdam, Annie Verdoold, bewonersorganisatie Spangen (Rotterdam) en vele andere professioneel betrokkenen hun medewerking verlenen

Datum en plaats. Vrijdag 28 november 1997, in Congressentrum Engels te Rotterdam, Kosten 195,- p.p. (Er bestaat een kortingsregeling.) Nadere informatie: B.V. Uitgeverij SWP, Postbus 578, 3500 AN Utrecht. Telefoon: 030 2368060, fax: 030 2368140. E-mail: swp@pi.net. Contactpersonen: Marianne Rijgwart en Paul Roosenstein.

Hel Panel Toetsing Inzet & Uitkomst van Werkzaamheden op Maatschappelijk Terrein heeft haar 'toetsingsbereik' verruimd: niet alleen jaarverslagen, maar ook andere schriftelijke werkstukken kunnen voortaan ter toetsing worden voorgelegd. Het doel van de Panel-werkzaamheden is onveranderd het geven van een drie-ledige kwaliteits-impuls aan het werk van maatschappelijke instellingen:

- * in het afleggen van publieke verantwoording
- * in het opstellen van adequate en toegankelijke schriftelijke werkstukken
- * in het leveren van maatschappelijk relevante prestaties.

Het Panel nodigt instellingen en organisaties uit één werkstuk ter toetsing in te zenden. Naar eigen keuze kan dat een beleids- of werkplan zijn, een projectplan of -verslag, een experimentopzet of -verslag, een evaluatie-rapportage of jaarverslag.

Slecteer één werkstuk van uw instelling (naar eigen keuze) dat getoetst wilt zien en zendt dat in tweevoud naar het Panelsecretariaat. De sluitingsdatum voor inzendingen is 15 november.

De uitkomsten van deze toetsingsronde worden bekend gemaakt op de presentatie-conferentie, tijdens welke de ingezonden werkstukken die naar het oordeel van het Panel de hoogste waardering verdienen, gepresenteerd worden en in het zonnetje gezet. Er zijn drie Waarderingsprijzen beschikbaar gesteld van f 5.000,- elk, te weten:

- * een prijs voor 'excellent maatschappelijk presteren', waaraan levens is verbonden de Dr Gradus Hendriks Trofee;
- * een prijs voor 'effectiviteit en efficiency';
- * een prijs voor vormgeving.

Elke instelling of organisatie die één werkstuk ter toetsing heeft ingezonden, ontvangt in elk geval een bewijs van deelname, een beoordeling van het ingezonden werkstuk en een exemplaar van het Jury-rapport. (Sponsors zijn: VB-Accountants, Stimio bv en het Landelijk Centrum Opbouwwerk.)

U kunt uw werkstuk opsturen naar: het Panel Toetsing Inzet & Uitkomst van Werkzaamheden op Maatschappelijk Terrein, Prinsegracht 51, 2512 EX Den Haag.

Luchtballon of geniale aanpak!

Wijkgerichte (nieuwe) media

9 december 1997 organiseert de Stichting Omroep Allochtonen (STOA) in de Schilderswijk te Den Haag een conferentie met als thema de inzet van (nieuwe) media in multiculturele wijken. De conferentie gaat in op de vraag of wijkgerichte (nieuwe) media de betrokkenheid van wijkbewoners bij het overheidsbeleid kunnen vergroten. Ook staat de vraag centraal of deze media de communicatie tussen en naar wijkbewoners een nieuwe impuls kunnen geven.

Om wijkbewoners en hun kinderen bij de nieuwe informatiemaatschappij te betrekken, is introductie van nieuwe media in

achterstandswijken van belang. Kennis van (nieuwe) media wordt steeds meer een voorwaarde voor een plaats op de arbeidsmarkt. Wijkmedia bieden bewoners een laagdrempelig discussieplatform binnen de wijk. Etnische groepen kunnen aspecten van hun eigen cultuur visueel maken en aan hun mede wijkbewoners tonen. Kortom, wijkmedia kunnen de samenlevingsopbouw ondersteunen en de sociale cohesie vergroten.

Het conferentieprogramma bestaat uit inleidingen waarin het onderwerp wordt belicht vanuit een algemeen beleidskader en vanuit een politiek/maatschappelijk kader. Daarna wordt in drie workshops verder ingegaan op: Kabelexperimenten van Casema, beleidsvoorwaarden voor het opzetten van wijkgerichte projecten (Schilderswijk, Lombok, Malmö en Kopenhagen); en de relatie school, (nieu-

we) wijkmedia en de lokale omroep. De conferentie wordt afgesloten met een forumdiscussie waarin direct betrokkenen, zoals wijkwelzijnsinstellingen en bewoners, reageren op de vraag: 'Wijkgerichte (nieuwe) media, een luchtballon of de geniale aanpak!'

*Plaats: Volksbuurtmuseum in Den Haag
Datum: Dinsdag 9 december 1997.
13.30-16.00 uur.*

Voor meer informatie en voor aanmeldingsformulieren kunt u contact opnemen met STOA (En Kluis of Machtéil Oudenhuisen), tel. 030-2302241.

